

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra speciální pedagogiky

**Tlumočník z pohledu sluchově postiženého
žáka**

Diplomová práce

Brno 2009

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Eva Souralová, Ph.D.

Vypracovala:

Bc. Šárka Teclová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Havlíčkově Brodě dne 24.června 2009

Šárka Teclová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce, Doc. PhDr. Evě Suralové, Ph.D., za odborné vedení, pomoc při řešení problémů a konzultace. V neposlední řadě děkuji ředitelům a pedagogům základních škol pro sluchově postižené za poskytnuté informace a za spolupráci při zpracování výzkumného šetření. Poděkování patří i žákům za ochotu poskytnout informace o sobě a bez nichž by tato diplomová práce nemohla vzniknout.

Obsah

Úvod.....	- 6 -
Teoretická část.....	- 8 -
1 Znakový jazyk.....	- 8 -
1.1 Terminologie.....	- 8 -
1.2 Český znakový jazyk.....	- 9 -
1.3 Stavba znakového jazyka.....	- 10 -
1.3.1 Notace znakového jazyka – <i>SignWriting</i>	- 11 -
1.4 Gramatika znakového jazyka.....	- 12 -
1.5 Specifické znaky.....	- 17 -
2 Úvod do tlumočnické profese.....	- 19 -
2.1 Terminologie související s tlumočením.....	- 19 -
2.2 Typy tlumočení.....	- 20 -
2.3 Zprostředkování tlumočnických služeb.....	- 24 -
2.4 Vzdělávání tlumočnicků v ČR.....	- 26 -
2.5 Etický kodex tlumočnicka.....	- 29 -
3 Specifika tlumočení pro neslyšící.....	- 32 -
3.1 Tlumočení v soudním řízení.....	- 32 -
3.2 Tlumočení pro děti.....	- 34 -
3.3 Tlumočení u lékaře.....	- 35 -
3.4 Umělecké tlumočení.....	- 36 -
3.5 Tlumočení pro klienty se specifickými jazykovými potřebami.....	- 37 -
4 Tlumočení ve vzdělávání.....	- 39 -
4.1 Pravidla tlumočení ve vzdělávání.....	- 39 -
4.2 Vztah: tlumočnick – pedagog.....	- 42 -
4.3 Vztah: tlumočnick – student.....	- 45 -
4.4 Etický kodex tlumočnicka očima neslyšícího dítěte.....	- 47 -
4.5 Projekt TOND.....	- 49 -

Empirická část	- 51 -
5 Výzkum	- 51 -
5.1 Metodologie výzkumné části.....	- 51 -
5.2 Stanovené hypotézy.....	- 55 -
5.3 Průběh šetření.....	- 56 -
5.4 Interpretace výsledků výzkumu.....	- 58 -
5.5 Vyhodnocení hypotéz.....	- 70 -
5.6 Diskuse.....	- 71 -
5.7 Závěr šetření a doporučení pro praxi	- 72 -
Závěr	- 74 -
Resumé	- 76 -
Použitá literatura	- 77 -
Seznam příloh	- 81 -
Příloha č. 1: Dotazník.....	- 82 -
Anotace	- 86 -

Úvod

Předkládaná diplomová práce by měla čtenáře uvést do základní terminologie související s profesí tlumočnicka znakového jazyka.

První kapitola podává teoretické informace související s terminologií znakového jazyka. Popisuje stavbu a gramatiku znakového jazyka. Vysvětluje zákonitosti specifických znaků sluchově postižených, které jsou základním pilířem pro budování rovnocenné komunikace se sluchově postiženými lidmi.

Druhá kapitola se věnuje základní terminologii vztahující se k tlumočení do znakového jazyka. Seznamuje s nejčastějšími tlumočnickými situacemi. Dále mapuje současné možnosti zprostředkování tlumočnických služeb. Nastiňuje situaci v oblasti vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka v ČR. Tyto informace jsem se snažila podat systematicky a přehledně. Poměrně velký prostor je věnován Etickému kodexu tlumočnicka znakového jazyka. Popisuje soubor pravidel, jimiž by se měl řídit každý profesionální tlumočnick. Určuje jeho základní povinnosti a práva vzhledem k dané profesi. Byl vytvořen proto, aby chránil práva tlumočnicků (v tomto případě znakového jazyka) i jejich klientů (slyšících i neslyšících). Tlumočnick by měl být schopen zahrnout jej do svého každodenního jednání, rozhodování a do všech interakcí, v nichž se může jako tlumočnick ocitnout.

Třetí kapitola poskytuje vhléd do širokého spektra práce tlumočnicka znakového jazyka. Seznamuje se s specifiky tlumočnických situací. Věnuje se charakteristikám nebo specifickým neslyšícího klienta v dané situaci.

Čtvrtá kapitola je stěžejní a vychází z projektu České komory tlumočnicků znakového jazyka T.O.N.D. Jednotlivé podkapitoly se snaží objasnit, že tlumočení pro děti se v mnoha ohledech liší od běžného tlumočení. Cílem této kapitoly je seznámit s různorodými situacemi tlumočení ve vzdělávání. Charakterizuje vztah mezi tlumočnickem a pedagogem, mezi tlumočnickem a neslyšícím žákem. Naprostá většina dětí s vadou sluchu však nemá základní povědomí o tom, jak práce tlumočnicka využívat. Proto Česká komora tlumočnicků znakového jazyka zajistila tematicky ucelený workshop „Tlumočnick očima neslyšícího dítěte“ (TOND), který vedli vyškolení lektori. Ti zajistili žákům zábavnou a poutavou formou seznámení s tlumočnickou profesí, s přínosem tlumočnicka v každodenním životě člověka s vadou sluchu a se správným a efektivním využíváním jeho služeb apod. Komora

realizovala workshopy již u budoucích absolventů základních škol, jelikož základním školním vzděláním procházejí všichni lidé s vadou sluchu, a současně tak významně obohatila jejich okruh vzdělávacích aktivit.

Na tuto kapitolu navazuje praktická část. Pátá kapitola se zabývá výzkumem, jehož cílem bylo zjistit míru informovanosti sluchově postižených žáků druhého stupně základních škol o problematice tlumočení do znakového jazyka. Zjišťuje, zda sluchově postižení žáci cítí potřebu využívat tlumočnické služby a zda si žáci se sluchovým postižením uvědomují, že budou tlumočnicka v budoucnu potřebovat. Objasňuje, zda žáci správně chápou kompetence tlumočnicka ve vzdělávání. Vyhodnocuje nové poznatky týkající se povědomí žáků v oblasti tlumočnictví do znakového jazyka. Cílem výzkumu bylo také ověřit předem stanovené hypotézy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Znakový jazyk

1.1 Terminologie

V české legislativě, konkrétně v zákoně č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, je český znakový jazyk považován za základní komunikační systém neslyšících osob v České republice, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace.

„Český znakový jazyk je považován za přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně – pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické. Český znakový jazyk může být využíván jako komunikační systém hluchoslepých osob v taktilní formě, která spočívá ve vnímání jeho výrazových prostředků prostřednictvím hmatu.“ (Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, č. 384/2008 Sb., § 4, odst. 1, 2, 3)

Znakové jazyky se neopírají o zvuk, jsou tedy nevokální. Jsou to jazyky vnímané zrakem, založené na tvarech, pozicích a pohybu. Jednoduše řečeno, jsou to jazyky vizuálně – motorické, neopírají se o sluch. (Macurová, Bímová, 2001)

„*Znakovaná čeština* je uměle vytvořený komunikační systém. Využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka. Znakovaná čeština v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob, které ovládají český jazyk.“ (Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, č. 384/2008 Sb., § 6, odst. 2)

Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči chápal znakovou řeč jako nadřazený termín pro dva odlišné termíny, český znakový jazyk a znakovanou češtinu. Samotný termín znaková řeč má charakter spíše pracovní, obsahově prázdný, odkazující na významy zmíněných dvou termínů. Před přijetím zákona však tento termín označoval ještě

lingvisticky neprobádanou komunikaci neslyšících lidí všeobecně. Termín znaková řeč se proto i po přijetí tohoto zákona hojně používal jako "významové" pojmenování jazykové komunikace neslyšících lidí (i Neslyšících) stále v domnění, že se nejedná o plnohodnotný jazyk. A tak se tímto termínem označoval i český znakový jazyk většinou mezi lidmi ve společnosti, ale i odborníky z oblastí, které úzce souvisely s neslyšícími lidmi (tlumočení, zdravotnictví, státní správa, samosprávní celky, např. krajské a obecní úřady, v odborné literatuře apod.). Užívání tohoto termínu bylo obzvlášť zavádějící při prezentaci způsobu vzdělávání prelingválně neslyšících dětí v základních školách pro sluchově postižené, kde velmi často znamenalo pouze znakovanou češtinu. (Redlich, <http://ruce.cz/clanky/188>)

1.2 Český znakový jazyk – znakovaná čeština

Hlediska srovnání znakového jazyka neslyšících a znakované češtiny podle Janotové, Řehákové (1990, s. 96):

Znakový jazyk

- obsahuje vlastní znaky neslyšících, mimiku, prstovou abecedu a částečně mluvenou řeč)
- jednodušší
- používán v komunikaci neslyšících navzájem, neformální kontakty
- je neslyšícím vlastní, pochopitelný
- tvořen zejména podstatnými jmény a slovesy

Znakovaná čeština

- obsahuje znaky znakované češtiny, mluvenou řeč v plném kontextu, prstovou abecedu, okrajově i mimiku)
- složitější
- používána v komunikaci ohluchlých po dokončení vývoje řeči, komunikaci některých sluchově postižených s rozvinutou mluvenou řečí

- obtížná, zejm. po stránce gramatické
- přesně opisuje gramatiku českého jazyka

„Pro názorné pochopení rozdílu mezi znakovanou češtinou a českým znakovým jazykem uvedu ukázkou z praxe, jak jsou tlumočeny české věty do znakované češtiny a do českého znakového jazyka.“ (Procházková, Vysuček, 2007, s. 21)

- věta v češtině zní: „Jak se jmenujete?“
- znakovaná čeština: JAK + SE + JMENUJETE
- český znakový jazyk: JMÉNO + VAŠE + CO
- věta v češtině zní: „Moje maminka pracuje v bance.“
- znakovaná čeština: MOJE + MAMINKA + PRACUJE + V + BANCE
- český znakový jazyk: MAMINKA + MOJE + BANKA + PRACUJE

1.3 Stavba znakového jazyka

Do roku 1960 vědci znakový jazyk nepovažovali za „opravdový“. Lingvisté poukazovali na to, že v přirozeném jazyce je systém. Poukazovali na mluvený jazyk jako na řetěz, který jde rozložit na články – na slova, ta na slabiky, ty na hlásky. Ve znakových jazycích takový systém neviděli.

Pak přišla zmíněná slavná studie W. Stokoeho. V ní Stokoe ukázal, že i znaky znakového jazyka lze rozložit na jednotlivé části. (Tomek, 2008)

Zatímco slova se skládají z hlásek, znaky se skládají z tzv. komponentů nebo parametrů. Komponenty znaku můžeme obecně rozdělit na manuální a nemanuální.

- Nemanuální komponenty: týkají se všeho, co se při znakování netýká rukou
mimika, pohyb hlavy, natočení těla

- Manuální komponenty: místo, kde je znak tvořen

tvary ruky

orientace dlaně - podle Macurové a Vysučka

(2005)

vztah ruky k tělu, orientace dlaně, orientace prstů
pohyb

„...Komponenty znakového jazyka jsou umístěny najednou, vedle sebe. Nejzajímavější se zdají tvary rukou. Je jich omezený počet stejně jako hlásek v mluveném jazyce. Přesto se z nich dají složit všechny potřebné znaky. Různé národní znakové jazyky mají různé vlastní sady používaných tvarů rukou...“ (Tomek, 2008, s. 20)

1.3.1 Notace znakového jazyka - *SignWriting*

Pro český znakový jazyk byl vyvinut zvláštní lineární notační (zapisovací) systém. Lineární proto, protože se jednotlivé komponenty znaků zapisují za sebou. Jeho první verzi zpracovala prof. Macurová v roce 1996, vylepšit se tento systém pokusil v roce 2003 Karel Beneš. (Tomek, 2008)

Moderním se v poslední době stává systém známý pod pojmem *SignWriting*. Autorkou *SignWriting* je Valerie Sutton. *SignWriting* se od roku 1982 používá při výuce v dánských školách, od roku 1988 v Norsku. Nyní jej používají uživatelé lidé v 39 zemích světa. Na první pohled může *SignWriting* vypadat složitě, podobně jako čínské písmo pro ty, kdo ho neznají. Při bližším seznámení je to však velice jednoduchý zápis, který se rychle naučí i děti. *SignWriting* je systém grafických symbolů, které umožňují zapsat libovolný znak stejně dobře jako libovolné české slovo latinskou abecedou. Zatímco slova se skládají z hlásek, které jsou reprezentovány jednotlivými písmeny, znaky se skládají z těchto částí: např. z tvarů ruky, místa artikulace, pohybu, kterým je znak produkován, a v mnoha případech i mimiky. Tyto jednotlivé části jsou v *SignWriting* reprezentované jednotlivými symboly. Každý tvar ruky, každý pohyb má svůj symbol. Jednotlivé symboly jsou vzájemně poskládané podobně jako na fotce ve slovníku. Znaky vypadají jako obrázky, které se dají velice rychle "rozluštit". Jednotlivé znaky lze skládat do vět

zleva doprava, nebo shora dolů. Druhý způsob je nyní populární z toho důvodu, že připomíná prohlížení jednotlivých obrázků filmu. Tímto způsobem je čtení také jednodušší. I neslyšící lidé, kteří hodně čtou, mají často problémy s jazykem většinové společnosti. Jazyk, ve kterém čtou, často není tím jazykem, kterým myslí. Čtou tedy v cizím jazyce, a to vždy vyžaduje daleko větší námahu než čtení v mateřském jazyce. Stejně tak, pokud si neslyšící dítě nebo dospělý člověk chce něco zapsat, musí k tomu použít jazyk, který se učí a který z tohoto důvodu či z jiných důvodů neovládá úplně dokonale.

SignWriting pomáhá tento problém řešit. V mnoha bilingválních školách pro neslyšící už byl tento systém zaveden do vyučování, a to už od předškolního věku - podobně jako se děti slyšící v tomto věku seznamují s písmeny, neslyšící děti se seznamují se systémem SignWriting. Zpracovávají se speciální slabikáře, ve kterých děti trénují čtení a psaní v SignWritingu. Jazyk většinové společnosti poznávají v jeho psané formě - většina knížek psaných v SignWritingu je do něj přeložena dodatečně. (Fikejs, <http://ruce.cz/clanky/80>)

Výhodou SignWritingu je maximální intuitivnost a názornost. Znak není zakreslen, jako bychom se dívali na znakový, ale z pohledu znakového. Tím je velmi ulehčeno čtení. Znaky se zapisují zleva doprava nebo nově shora dolů ve sloupcích. Jednotlivé věty jsou odděleny čarami. Pro tento notační systém existuje software. (Tomek, 2008)

1.4 Gramatika znakového jazyka

Gramatické rozrůznění znakového jazyka se váže především na charakter komunikační situace - souvisí s tím, zda jde o sdělování oficiální, nebo neoficiální, zda je znakový jazyk užit v komunikaci intrakulturní (mezi neslyšícími), nebo interkulturní (kdy neslyšící komunikuje se slyšícími). (Macurová 2001)

Znakový jazyk je *simultánní*, což znamená, že znaky nejsou řazeny za sebou, nýbrž jsou znakovány najednou. Můžeme tedy sdělit více informací najednou. Jedná se o tzv. *inkorporaci* (spojení více znaků najednou).

- Číslovky do základního znaku: dva dny, 4 měsíce
- Předmětu do slovesa: jíst jablko, mýt si obličej – tvar ruky

- Klasifikátorů, které zastupují popisovaný objekt, do sloves pohybu a umístění: auto jede doprava, auto jede doleva - směry
- Adverbální informace (příslovce určení způsobu) do slovesa: jet autem rychle, jet autem pomalu – zrychlený pohyb
- Záporu do slovesa (u některých typů sloves): nedat někomu něco, nepřijít – důležitá mimika obličej (Šůchová, Nováková, 2007)

Slovosled znakového jazyka má svá specifika, nekopíruje slovosled mluveného jazyka. Například vztahy, které se v češtině vyjadřují spojkami, předložkami a podobně se ve znakovém jazyce vyjadřují umístěním v prostoru.

Pravidlo S – V – O (mluvený jazyk)

<i>Podmět (Subjekt)</i>	<i>Přísudek (Verbum)</i>	<i>Předmět (objekt)</i>
Honza	vidí	Jirku

Pravidlo S – O – V (znakový jazyk)

Podmět (Subjekt)	Předmět (Objekt)	Přísudek (Verbum)
Honza	Jirku	vidí

Pravidlo (T) – T – C (znakový jazyk)

Minulý týden jsem myl moje auto.

Čas (Time)	Námět, o co jde (Topic)	Výklad, co se s tím děje (Comment)
Minulý týden (inkorporace)	auto moje	mýt

Jedná se o sestavu věty ve formě time – topic – comment. Obecně se dá říct, že čas bývá často na začátku věty (výpovědi), někdy ale bývá naopak na konci.

Námět, o co jde (Topic)	Čas (Time)	Výklad, co se s tím děje (Comment)
Auto moje	minulý týden (inkorporace)	mýt

Pravidlo podstatné jméno, přídavné jméno, číslovka, přivlastňovací zájmeno

- Podstatné jméno – přídavné jméno: dům velký
- Podstatné jméno – přivl. zájmeno: matka jeho
- Podstatné jméno – číslovka: rohlík deset

Pravidlo řazení dějů

Toto pravidlo se neuplatňuje pouze ve větě, ale i v několika větách za sebou. Hodí se zejména při překladu českého textu. V tom totiž bývají děje vypsány úplně jinak, než se opravdu staly. Příklad: „Přečetl si noviny, které si koupil.“ Ve znakovém jazyce však ve větách i celcích musí být všechno za sebou tak, jak se to stalo (nejdříve si koupím noviny, pak si je přečtu). (Tomek, 2009)

Pravidlo vizuálního myšlení

Znakový jazyk má vizuální logiku a tato logika se odrazí i ve slovosledu. Z mnoha rozhovorů s neslyšícími jsem zjistila, jak cítí některé otázky slovosledu i gramatiky či slovní zásoby znakového jazyka. „Jednou jsem se ptal neslyšícího kamaráda, proč se ve znakovém jazyce nepoužívá spojky jako třeba „a“. Kamarád ukázal na stůl a řekl: „Vidíš hrnek?“ Pokýval jsem hlavou. „Vidíš knihu?“ zeptal se. „Ano,“ odpověděl jsem. „Kde vidíš to A?“ (Tomek, 2009, s. 31)

Typy vět

Věty se liší tím, že vyjadřují rozdílný vztah mluvčího ke skutečnosti, kterou vyjadřuje. De postoje mluvčího dělíme věty na:

- Oznamovací: oznámení nějakého faktu, tvrzení

- Tázací: otázka, zda něco platí, výzva, aby adresát doplnil mezeru ve vědomostech mluvčího
- Přací: přání mluvčího
- Rozkazovací: rozkaz, zákaz, vybídnutí ((Šůchová, Nováková, 2007)

Typy vět oznamovacích

Rámec časový:

Minulý týden jsem myl své auto = MINULÝ + TÝDEN + AUTO + MOJE + JÁ + MÝT

Rámec prostorový

Vrtulník létá nad městem = MĚSTO + KL: PLOCHY + LÉTAT + DLOUHO

Vztahující se k 1. os. č. jednotného („já“ můžeme vynechat)

Každý pátek si kupuji noviny = PÁTEK + SPEC. ZNAK PRAVIDELNĚ + NOVINY + KOUPIT

S ohledem na důležitost sdělení vzhledem ke kontextu

Chlapec zavírá dveře = CHLAPEC + DVEŘE + ZAVÍRAT + KL. držení
DVEŘE + CHLAPEC + ZAVÍRAT + KL. držení

Převratitelná - možná záměna činitele děje s objektem

Chlapec strčil dívku = CHLAPEC + index JI + DÍVKA + STRČIT

Dívka strčila chlapce = DÍVKA + index HO + CHLAPEC + STRČIT

Subjekt je prostorově souvztažný k okolí

V akváriu plave ryba = AKVÁRIUM (RYBA) + PLAVAT + KL. ryba

Nepřítomnost

Mám mokré vlasy = VLASY + MŮJ + MOKRÝ

Typy vět tázacích

U vět tázacích hrají velkou roli nemanuální složky znakového jazyka (zvednutí nebo sraštění obočí (Hronová, 2002)

Otázky zjišťovací

Půjdeš večer do kina? = TY + VEČER + JÍT + KINO

Otázky doplňovací

Proč jsi včera nebyl ve škole? = VČERA + ŠKOLA + NEBYL + PROČ

Otázky vylučovací

Na Vánoce budeš doma nebo na chalupě? = VÁNOCE + DOMA + CHALUPA + CO

Věty přací

Signalizováno připojením znaku CHTÍT, RÁD, DOUFAT, PŘÁT (na začátku nebo na konci)

Kéž by napadl sníh o Vánocích. = DOUFAT + VÁNOCE + SNÍH + PADAT + BUDE

Věty rozkazovací

Nepij tu vodu! = TA + VODA + NEPIJ

Střídání rolí ve znakovém jazyce

Střídání rolí (přebírání rolí) je typické zejména pro vypravování ve znakovém jazyce. Cílem střídání rolí je zpřehlednit obsah příběhu – kdo co dělá, kdo právě mluví a co říká a zprostředkovávat událost z určité perspektivy. Snaží se přidat příběhu na poutavosti.

Při vyprávění o více postavách na sebe mluvčí přebírá jednotlivé role postav, o kterých se v příběhu mluví. Změna rolí bývá vyjádřena nemanuálně a využívá možnosti že jednotlivé osoby vystupující ve sdělení musí být rozmístěny v tzv. „znakovacím prostoru“. Střídáním rolí se rozumí přesun od vypravěče k jednající osobě nebo od jedné postavy k další postavě, tzn., že děj je dále vyprávěn z perspektivy této osoby.

Záměna rolí (přesun do role jednající postavy) bývá charakterizována: změnou pozice těla (natočením těla), změnou výrazu obličeje, změnou pozice hlavy (dospělý x dítě) a změnou směru očního pohledu (Šůchová, Nováková, 2007)

1.5 Specifické znaky

„Specifické znaky tvoří v rámci znakového jazyka zvláštní skupinu znaků, které se vyznačují tím, že v sobě velmi často nesou nějakou emoci, pozitivní či negativní, vyjadřují různé stavy lidské psychiky nebo osobní postoj mluvčího k někomu anebo něčemu a jejich hodnocení.“ (Motejzíkova, 2003, s. 218)

Význam znaku se vyjadřuje spíše jeho opisem abstrahovaným z mnoha situací, v jejichž kontextu se znak používá. Překlad je upravován podle konkrétní situace či kontextu, v nichž se znaky nacházejí. Překlad znaků proto vypadá pokaždé jinak.

Specifické znaky patří do mateřského jazyka neslyšících, jsou součástí gramatiky českého znakového jazyka. Často se dokonce vyskytuje i několik specifických znaků v jedné výpovědi. Neslyšící v komunikaci se slyšícím specifické znaky neužívají a pokud hovoří mezi sebou automaticky na specifické znaky přejdou. Jedná se o zcela přirozenou reakci. Specifické znaky patří ke kultuře neslyšících. Nejlépe se těmto znakům učí pozorováním komunikace mezi samotnými neslyšícími v jejich vlastní komunitě. „Pro zvládnutí praktického používání specifických znaků zdaleka nestačí pouhé pochopení teorie, ani několik procvičených příkladů. Nepostradatelným v této fázi je intenzivní kontakt s komunitou Neslyšících a setkávání se s jeho přirozenou podobou v běžných komunikačních situacích.“ (Vysuček, 2004, s. 18 – 19)

„Specifické znaky jsou pro opravdový znakový jazyk a tím i pro neslyšící tak typické, že švédští vědci jim říkají DeafSings.“ (v překladu „znaky neslyšících“)

Důvodů, proč se specifické znaky naučit je několik:

- Lepší porozumění přirozenému projevu ve znakovém jazyce
- Porozumění jemným významovým odstínům
- Možnost vyjádřit jemné významové odstíny
- Možnost vyjádřit i velmi komplikované myšlenky
- Možnost zpřesnit svůj projev
- Dát najevo neslyšícím, že patříš do jejich kultury (Tomek, 2008, s. 29)

Podle Tomka (2008) se stává, že když slyšící poprvé použije specifický znak, mezi neslyšícími to vyvolá rozruch. Ne proto, že by znaku nerozuměli, ale spíš proto, že jsou překvapení. Po čase si komunita zvykne, že jako slyšící ovládáte její typický jazykový projev a výsledkem mohou být lepší vzájemné vztahy.

Neslyšící často ani neodvedou vysvětlit význam specifických znaků, je to pro ně hodně složité a musí o znaku velmi přemýšlet. Specifické znaky mají vždy svůj

orální komponent. Orální komponent je jakási hláska bez hlasu. Specifický znak bez orálního komponentu nebo s chybným orálním komponentem je gramaticky špatný a tím pádem nesrozumitelný. Mnohdy bývá jeden specifický znak doprovázen dvěma až třemi orálními komponenty. Můžeme si vybrat, který zvolíme, ale musím zvolit správně, protože potom bychom mohli zcela zaměnit význam.

Tomek (2008) uvádí, že některé specifické znaky jsou regionální a některé dokonce školní. Výzkum specifických znaků je na začátku. Mnoho specifických znaků by se dalo označit za slangové.

V České republice není dosud problematika specifických znaků zpracována, neexistuje o nich žádná odborná literatura. Bohužel specifické znaky nenajdeme ani v žádných slovnících, které se pokoušejí zachytit lexikální zásobu českého znakového jazyka. Jedná se totiž o slovníky překladové, jejichž výchozím jazykem je český jazyk. (Vysuček, 2004)

2 Úvod do tlumočnické profese

2.1 Terminologie související s tlumočením

V této kapitole bych ráda představila základní terminologii, která souvisí s tlumočením. Z části se zaměřím na teorii tlumočení obecně, zčásti o terminologii specifickou pro oblast tlumočení do znakového jazyka.

Nejdříve považuji za důležité vysvětlit termín *translatologie*.

„Lingvisticko-literární obor zabývající se převodem textů z jednoho jazyka do jazyka jiného, ať už lidským subjektem nebo překladačem strojovým; zajímá se o otázky přesnosti (věrnosti) překladu, převodu textů z jedné kulturní oblasti nebo dějinné doby do jiné, o otázku možnosti překladu (přeložitelnosti) apod.“ (Šebková, <http://www.cktjz.com/index.php?page=term#T>)

Slova tlumočení a překlad se běžně užívají jako synonyma. K záměně těchto pojmů dochází běžně a nevědomky. Chceme-li však být přesnější, musíme tyto dva termíny rozlišit.

Tlumočení je termín vymezuující převod sdělení mezi dvěma jazyky, který se děje v mluvené formě, zatímco *překlad* je převod sdělení z písemné formy jednoho jazyka do písemné formy druhého jazyka. (Frishberg, In Šebková, 2008, s. 11) Tlumočení je převod živý a bezprostřední, neboť probíhá v reálném čase a následuje prakticky ihned po promluvě, která má být tlumočena. Jazyk, z něhož probíhá tento převod sdělení může být mluvený i znakový. Termín překlad může být použit v obecnější rovině jako převod sdělení jednoho jazyka do druhého, přičemž forma jazyka může být psaná i mluvená nebo též znakovaná. (Frishberg, In Šebková, 2008)

Nyní definuji tři specializované profese, které vymezuje ve svém Certifikačním vzdělávacím programu pro tlumočnický Česká komora tlumočnicků znakového jazyka

Tlumočnický znakového jazyka používá při tlumočení český znakový jazyk, který je přirozeným jazykem s vlastní strukturou, gramatikou a pravidly a je primárním komunikačním prostředkem většiny osob s těžkou sluchovou vadou a neslyšících lidí. (Červinková Houšková, 2008)

Tlumočnický CODA, jako tlumočnický CODA označujeme ty tlumočnický, kteří vykonávají přímou tlumočnickou profesi a jsou slyšícími dětmi neslyšících rodičů. Slyšící děti neslyšících rodičů nemají nejmenší potíže při užívání mluveného jazyka

stejně jako znakového jazyka. Plynule přechází z jednoho typu komunikace do druhého. Často od nízkého věku zcela přirozeně tlumočí svým rodičům, doprovází své rodiče na úřady, k lékaři. Na tyto děti je ale kladena neúměrná zátěž spojená s tlumočením a je těžké určit hranici, kdy se z dítěte stává zodpovědný jedinec schopný profesionálně tlumočit vzniklou situaci. Tyto zkušenosti mohou mnohdy děti frustrovat, neboť nemají takové odborné zkušenosti jako profesionální tlumočnick znakového jazyka. (Redlich, 2008). Karel Redlich (2007, s. 8) uvádí, že... „neslyšící rodiče mají slyšící děti v 90 až 95 %! Z čehož je patrné, že generační přenos znakového jazyka zde existuje pouze v omezené míře oproti jazykům mluveným...“

Transliterátor znakového jazyka používá jednotlivé znaky znakového jazyka, přidržuje se gramatiky českého jazyka. Kopíruje slovosled české věty, nevizualizuje však gramatické významy nesené koncovkami českých slov. Klient si chybějící koncovky domýšlí. Tento typ preferují lidé nedoslýchaví nebo lidé ohluchlí v pozdějším věku. Používají transliterátora jako osobu, která jim ulehčí náročné odezírání řeči tak, že zviditelní mluvená česká slova. (Červinková Houšková, 2008)

Vizualizátor mluveného jazyka zřetelně artikuluje ústy jednotlivá česká mluvená slova tak, aby zjednodušil sluchově postiženému člověku odezírání mluvené řeči. Případně může vizualizátor nahradit hůře odezíratelné slovo synonymem, které je pro odezírání snadnější. Tento typ služeb využívají především lidé s lehčí sluchovou vadou a lidé později ohluchlí. (Červinková Houšková, 2008)

2.2 Typy tlumočení

Konsekutivní (následné tlumočení)

Tlumočnick tlumočí s určitým zpožděním, po větách, skupinách vět, určitých celcích nebo až poté, co mluvčí dokončí celou svou promluvu. Konsekutivní tlumočení může být plné (doslovné) nebo je informace zkrácena, význam ovšem zůstává stejný. Tlumočnick si může během tlumočení dělat poznámky. Ty mohou být:

- Individuální – osobní symboly a principy samotného tlumočnicka, jiný tlumočnick by se v nich nemusel zorientovat
- Částečně konvencionalizované – tlumočnick používá symboly a principy obecně známé všem tlumočnickům (Šebková, 2008)

„Konsekutivní tlumočení se při tlumočení ze znakového jazyka do mluveného jazyka běžně nepoužívá, neboť tlumočnick musí znakovou osobu sledovat a nemůže si tudíž dělat poznámky, aniž by mu překládaný text unikl. Ve výjimečných případech lze ale i do znakového jazyka či z něho tlumočit konsekutivně, např. ve specifických situacích, jako je kurz fotografie ve fotokomoře nebo návštěva planetária, nebo v případě, že je klient neznámý, má specifické komunikační potřeby, jedná se o staršího neslyšícího, který nemá zkušenosti s tlumočením, nebo pokud si to klient z nějakého důvodu výslovně přeje. S tímto typem tlumočení se lze setkat také např. u CODA tlumočnicků nebo u neprofesionálních tlumočnicků, dobrovolnicků apod.“ (Šebková, 2008, s. 16)

Konsekutivní tlumočení můžeme rozlišit ještě na dva speciální typy:

- liaison interpreting – tlumočnick tlumočí jednu větu nebo několik vět bez poznámek
- relay interpreting – tlumočnick tlumočí z produkovaného překladu jiného tlumočnicka (je – li potřeba přeložit tlumočené z jiného jazyka, příp. je – li jeden z mluvčích hluchoslepý)

Simultánní tlumočení

Tlumočení sdělení se děje se děje téměř okamžitě po originální promluvě. Úplná simultaneita není možná, protože tlumočnick musí vždy počkat, než uslyší výpověď mluvčícího. Od simultánního tlumočení se očekává, že bude obsahovat každou myšlenku v plné formě jako v originálním textu (promluvě).

Tři typy simultánního tlumočení:

- šepotání – uplatňuje se tam, kde je malá skupinka i jen jeden člověk, který nehovoří svým jazykem jako většina, tlumočnick sedí blízko něj a překládá mu do ucha
- kabinové tlumočení – využíváno především na konferencích, v diplomatických nebo vládních oblastech (na zasedáních apod.), tlumočnick sedí ve zvukotěsné kabině, z níž simultánně překládá do mikrofону, který je napojen na sluchátka účastníků
- tlumočení z listu – tlumočnick tlumočí z psaného textu a přímo jej překládá do jazyka cílového (Šebková, 2008)

Individuální tlumočení

Při tomto typu tlumočení tlumočnick tlumočí pouze jedné neslyšící osobě, např. při tlumočení u lékaře, na úřadě apod.

Skupinové tlumočení

Tlumočnick tlumočí pro více osob.

Komunitní tlumočení

Tlumočení, které se odehrává v běžných situacích na základě potřeb komunity neslyšících (např. tlumočení u lékaře, na úřadě, na poště, v bance, tlumočení z listu apod.). (Šebková, 2008)

Divadelní tlumočení

Divadelní tlumočení má v ČR poměrně krátkou tradici. Nejvíce divadelních tlumočení provozuje Česká komora tlumočnicků znakového jazyka.

Rozlišujeme tři typy divadelního tlumočení:

- statické tlumočení – tlumočnick je po celou dobu tlumočení stále na stejném místě bez ohledu děje na jevišti, může se střídat s jiným tlumočnickem, je osvětlen kuželem světla po celou dobu představení
- zónové tlumočení – je zdokonaleným typem statického tlumočení, na tlumočení se podílí více tlumočnicků, tlumočnicki jsou přítomni přímo na jevišti, jejich umístění se může měnit, jsou součástí představení, oblečení do kostýmů, jsou přirozenou součástí scény
- stínové tlumočení – tlumočnicki jsou zapojeni do děje představení v co největší míře, vytvářejí stíny herců, neslyšící diváci si tak nemusí vybírat, na koho právě zaměří svou pozornost, zda na tlumočnicka či na herce, na tlumočnicka jsou tak kladeny velké nároky jak v oblasti znakového jazyka tak v oblasti herecké (Červinková – Houšková, Dingová, 2008)

Další možností může být balkónové tlumočení. Jde o specifickou formu tlumočení, kdy jeden tlumočnický tým tlumočí celé divadelní představení a je umístěn na balkóně. Tam jsou také velmi často umístěni i neslyšící diváci. Balkónové tlumočení je nejméně komfortním typem tlumočení pro neslyšící. (Červinková – Houšková, Dingová, 2008)

Hudební tlumočení

Hudební tlumočení lze rozdělit na tlumočení hudby a tlumočení zpěvu. Čím blíže je tlumočnický tým interpretovi, tím je zážitek neslyšícího diváka komplexnější. Tlumočnický tým se obvykle střídá po jednotlivých skladbách, či úsecích i během vystoupení jednoho interpreta. Při tlumočení hudby nemusí stát tlumočnický tým striktně poblíž interpreta, protože hudební těleso nebude neslyšícím divákem s největší pravděpodobností tak intenzivně sledováno. (Červinková – Houšková, Dingová, 2008)

Týmové tlumočení

Podle Peškové (2008) se jedná o tlumočení dvěma i více tlumočnickými týmy jednomu či více neslyšícím klientům. Týmové tlumočení je žádoucí, trvá – li tlumočení déle než dvě hodiny, je – li tlumočen náročný projev, je – li pro tlumočnický tým náročné porozumět klientovi.

Různé typy týmového tlumočení:

- střídání pozice: aktivní tlumočnický tým x pasivní tlumočnický tým – tlumočnický tým se pravidelně střídá
- tlumočení s podpůrným tlumočnickým týmem – podpůrný tlumočnický tým funguje jako supervizor a jazykový korektor tlumočnického týmu
- tlumočení s relay tlumočnickým týmem – ... „projev mluvčího je již jednou přetlumočen (relay i cílový tlumočnický tým jsou oba aktivní zároveň)...“ (Pešková, 2008, s. 18)

2.3 Zprostředkování tlumočnických služeb

Pečovatelské služby

Pečovatelská služba mimo jiné poskytuje také tlumočnickou službu pro neslyšící. Podle výzkumu Kronusové (2008) pouze 9 z 50 pečovatelských služeb poskytuje tlumočnické služby a 6 z 9 tyto služby proplácí. V mnohých případech se opakovalo, že pečovatelské služby vůbec nevědí o povinnosti dané zákonem tyto služby zajišťovat a proplácet. Argumentují domnělou absencí neslyšících klientů, ač se jedná o města, kde prokazatelně žije několik desítek neslyšících. Kontaktování tlumočníci, kteří mají s pečovatelskými službami zkušenosti, se shodují na tom, že tlumočení přes pečovatelskou službu je zbytečně byrokratické a únavné nejen pro tlumočníka, ale především pro neslyšícího.

Podle zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění zákona č. 155/1998 Sb., o znakové řeči, měl do konce roku 2006 každý klient právo na dvacet čtyři hodin tlumočení zdarma. To bylo naprosto nedostačující. Nabytím účinnosti zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách byl tento limit zrušen a neslyšícím by měly být tlumočnické služby poskytovány při kontaktu se společenským prostředím a při pomoci uplatnění práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící

V roce 2002 se ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel rozhodla řešit problémy se zajišťováním tlumočnických služeb zřízením Centra zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící. Chod centra byl spuštěn 29. září 2003. Z počátku Centrum tlumočnické služby pouze zprostředkovalo. Díky návaznému projektu Tlumočnické služby pro neslyšící a dotaci od MPSV ČR může Centrum tlumočnické služby proplácet.

Tlumočnické služby Centra jsou dotovány MPSV ČR. Služby jsou klientům poskytovány bezplatně.

Od ledna roku 2007 platí nový zákon o sociálních službách, kterým se musí řídit i Centrum. Některé změny se týkají mimo jiné i povinností klientů Centra. Centrum je nuceno od klientů požadovat přesnější registrační údaje. Každý neslyšící musí zaslat vyplněný registrační formulář, který musí být úředně ověřený. Kdo tento formulář nezašle, bude z databáze Centra vyřazen.

Tlumočník, který chce být zařazený do databáze tlumočnicků Centra musí projít vstupním testem. (Kronusová, 2007)

Podle ředitelky Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel Martiny Kronusové (2007) si klient musí tlumočnicka u Centra objednat alespoň tři dny předem, pokud nemá vybraného tlumočnicka sám. V případě, že si ho neslyšící vybral sám předem, stačí zaslat SMS do Centra nejpozději hodinu před tlumočením, aby operátor mohl vytvořit požadavek a monitorovat situaci. Výjimkou je situace, když neslyšící potřebuje tlumočit v situaci jako je havárie, úraz, převoz do nemocnice, tam potom může být tlumočení uznáno zpětně.

Centrum hradí tlumočnickovi mimo tlumočnických služeb i cestovné.

Od roku 2006 funguje v Centru speciální komise, která řeší stížnosti klientů.

„Tlumočení při soudních řízeních, ve školách, ve správním řízení a na policii může být Centrem zprostředkováno, ale službu tlumočnicka musí uhradit druhá strana.“ (Kronusová, 2008, s. 21)

Pro tlumočníky vlastníci živnostenské oprávnění zaměřené na tlumočnickou a překladatelskou činnost činí hodinová sazba 270 Kč přímé tlumočnické činnosti 80 Kč za hodinu nepřímé tlumočnické činnosti. Tlumočníci, kteří pracují pro Centrum na dohodu o provedení práce, dostávají za hodinu tlumočení 200 Kč a 60 Kč za nepřímé tlumočnické činnosti.

(http://www.asnep.cz/tlumoceni/informace-pro-tlumocniky_soubory/vyse_odmeny.htm)

On-line tlumočení

Agentura profesního poradenství pro neslyšící (dále jen APPN) poskytuje od 1.října 2008 novou službu Tlumočení on-line v oblasti práce. Tuto službu je možno využít každý pracovní den v době od 9.00 do 15.00 hodin. Tato služba je poskytována zdarma. Tlumočení on-line nejlépe funguje spojením programů ooVoo a Skype. Přes ooVoo se nejlépe posílá obraz (český znakový jazyk) a přes Skype se posílá zvuk (český mluvený jazyk).

Stačí, aby měl neslyšící přístup k internetu, založený vlastní účet na ooVoo a Skype. Do kontaktů si neslyšící přidá kontakt appnonlinetlumoceni a pro oba programy. Pak stačí zavolat.

Služba vypadá jako běžné tlumočení. Neslyšící používá český znakový jazyk a tlumočnick ho tlumočí do mluvené češtiny, slyšící používá český mluvený jazyk a tlumočnick tlumočí do znakového jazyka.

Pro ideální podmínky je nejlepší použít video ve vysoké kvalitě a vlastnit webovou kameru. I on-line tlumočníci musí dodržovat etický kodex tlumočnicka. (Kováčová, 2008)

APPN nabízí možnost zapůjčit firmě technické vybavení, technický pracovník APPN zapojí počítač, webkameru a nainstaluje program Skype. Nastaví kvalitu obrazu a zvuku, provede zkušební hovor. (<http://www.appn.cz/index.php?sel=1008>)

2.4 Vzdělávání tlumočnicků v ČR

Do roku 1990 existovala pouze jedna organizace tlumočnicků pod názvem Svaz neslyšících a nedoslýchavých (SNN). V roce 1990 po rozpadu SNN vznikla záhy nová organizace neslyšících česká unie neslyšících (ČUN), pod vedením pana Vladimíra Buberleho. V ní probíhali dvouleté kurzy znakového jazyka pro učitele neslyšících. Kurzy v ČUN probíhají dodnes.

V roce 1996 byla pod vedením Jany Kubicové založena Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka (ČSTZJ). Ve stejném roce pak došlo k založení Organizace tlumočnicků znakového jazyka (OTZJ). Na základě plánu založit společnou Komoru tlumočnicků vznikla nakonec v roce 2002 Národní rada tlumočnicků a lektorů znakového jazyka (NRTLZJ). Tato organizace, jejímiž členy jsou právě ČSTZJ a OTZJ nyní připravuje vlastní systém vzdělávání tlumočnicků. (Šebková, 2008)

Organizace tlumočnicků znakového jazyka

Organizace tlumočnicků znakového jazyka (dále jen OTZJ) je organizací tlumočnicků, která spadá pod Svaz neslyšících a nedoslýchavých (SNN). „K jejímu členství se nyní hlásí asi 135 tlumočnicků, tedy i ti, kteří absolvovali zkoušky a získali příslušné akreditace I. – III. stupně (jednotlivé stupně opravňují tlumočit v různých

prostředích a na základě svého dosaženého stupně pobírají tlumočníci za tlumočení různou odměnu.“ (Šebková, 2008, s. 90)

OTZJ nemá samostatný vzdělávací program pro tlumočníky , ale pořádá pravidelné tlumočnické zkoušky. Pokud uchazeč složí zkoušku úspěšně, obdrží podle rozhodnutí komise průkaz příslušné kategorie, který platí doživotně. Podle Šebkové (2008) je však s doživotní platností průkazu spojeno jisté riziko, že tlumočníci ztrácejí motivaci dále se doškolovat, jelikož „papír“ již na svou kvalifikaci mají a domnívají se, že není tedy třeba se o jeho obnovování dále ucházet.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka

„Komora vznikla jako reakce na neutěšitelnou situaci v tlumočení pro neslyšících v České republice 20.prosince 2000. Zakládajícími členy Komory byl Jiří Janeček, Gabriela Houdková, Fedor Krajčík, Eva Březinová a Jana Servusová. Prvním předsedou Jiří Janeček, který vedl Komoru až do prosince 2005. Díky těmto lidem vznikla organizace, která se brzy stala útočištěm pro mladé a nadějně tlumočníky, jenž si kladli za cíl aktivně zvyšovat úroveň tlumočení pro neslyšící tak, aby právo na poskytování kvalitně zprostředkované komunikace mohlo být uplatňováno pro všechny lidi se ztrátou sluchu u nás. Výsledkem jejich práce pak bylo realizování seminářů pro tlumočníky, pedagogy a další odborný personál působící ve školách pro neslyšící, Komora začíná tlumočit kulturní události ze světa slyšících a zprostředkovávat je neslyšícím: koncerty vážné i populární hudby, divadelní představení a další. Komora připravuje vzdělávací programy nejen pro tlumočníky, ale i pro neslyšící děti a dospělé, spolupracuje s dalšími organizacemi a institucemi nejen v České republice, ale i v zahraničí. V současné době realizuje jediný systematický program pro vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka, transliterátorů znakové češtiny a vizualizátorů mluvené češtiny.“ (<http://cktjz.com/index.php?page=historie>)

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka realizuje řadu projektů, např. Tlumočnické oči neslyšícího dítěte, který je výchozí ideou pro zpracování méj diplomové práce. Mezi další projekty patří tlumočení divadelních představení (Tracyho tygr, V melounovém cukru, Perfekt days, Růže pro Algernon, Zahrada), tlumočení koncertů, např. Podepsáno srdcem apod. (Šebková, 2008)

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka nabízí Certifikační vzdělávací program (dále CVP), který je určený osobám, které pracují nebo chtějí pracovat v oblasti služeb pro občany s vadami sluchu. Certifikační program vychází z požadavků Evropské unie na vzdělávání v oblasti jazyků, které jsou dány Společným evropským referenčním rámcem. Jako inspirační zdroje posloužily tvůrcům CVP také vzdělávací systémy tlumočnicků v zahraničí a četné konzultace se zahraničními tlumočnickými znakového jazyka. Certifikaci lze získat ve třech specializacích: tlumočnický znakového jazyka, transliterátor znakované češtiny, vizualizátor mluvené češtiny.

Frekventanti CVP musí absolvovat daný počet seminářů a vykonat povinnou praxi. Semináře CVP probíhají mimo obvyklou pracovní dobu. Studijní plán si každý frekventant sestavuje sám podle svých časových možností. Úspěšné studium je limitováno získáním daného počtu kreditů v určeném čase. K získání certifikace je zapotřebí úspěšně absolvovat:

- Naukové semináře
- Praxi
- Závěrečnou zkoušku (Červinková – Houšková, 2008)

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze,

obor čeština v komunikaci neslyšících –

tlumočnická specializace

(Problémy tlumočení a specifika tlumočení mezi znakovým jazykem a jazykem většiny)

Vzdělávací program pro tlumočnický lze absolvovat také na Filosofické fakultě v podobě Tlumočnické specializace v rámci oboru čeština v komunikaci neslyšících. Jedná se o třísemestrální kurz, který si studenti tohoto oboru mohou zvolit v polovině druhého ročníku studia jako jednu ze tří možných specializací.

Náplní tlumočnické specializace je informovat studenty o situaci v oblasti tlumočení znakového jazyka v ČR i ve světě, srovnání pojetí profesionálního tlumočnicka se třemi odlišnými modely tlumočení, vysvětlení pravidel tlumočení, etiky, standardů atd. Studenti se též učí, jak plnohodnotně tlumočit z jazyka lineárního do jazyka simultánního a naopak.

Součástí tlumočnické specializace je tlumočnická praxe, která se skládá z 50 hodin tlumočení a 30 hodin náhledu. (Šebková, 2008)

2.5 Etický kodex tlumočnicka

„Etický kodex tlumočnicka je soubor pravidel, jimiž by se měl řídit každý profesionální tlumočnick. Určuje jeho základní povinnosti a práva vzhledem k dané profesi. Byl vytvořen proto, aby chránil práva tlumočnicků znakového jazyka a jejich klientů.“ (Šebková, 2008, s. 21)

Dobrý tlumočnick by měl umět s kodexem pracovat a danou situaci by měl řešit co nejlépe vzhledem ke klientovi a své profesi.

Profesní organizace tlumočnicků znakového jazyka u nás i v zahraničí mají své etické kodexy tlumočnicka, jimiž se řídí. U nás například existují i typy kodexů, které fungují např. v rámci určité organizace: Etický kodex tlumočnicka speciální školy pro sluchově postižené v Radlicích, Etický kodex tlumočnicka speciální školy pro sluchově postižené v Hradci Králové apod. (Šebková, 2008)

Etický kodex je platný pro slyšící i neslyšící tlumočnicky stejně. Podle Peškové (2008, s. 23) „...právě v souvislosti s neslyšícími tlumočnicky se můžeme setkat s názorem, že označení „tlumočnick“ není na místě, neboť neslyšící tlumočnicki při své práci často Etický kodex nedodržují a v tlumočených situacích přidávají různé informace, dovysvětlují a netlumočí obsah sdělení přesně.“

Pešková (2008) podává vysvětlení jednotlivých bodů kodexu následovně:

1) Profesionální tlumočnick je osoba, která za úplatu převádí jednoznačně smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je mostem mezi slyšícím a neslyšícím účastníkem komunikace a jejich dvěma odlišnými jazyky a kulturami. Sám nic nevysvětluje, nepřidává ani neubírá. Tlumočí věrně způsob vyjádření, nemění význam ani obsah sdělení. Tlumočnick se nesnaží být aktivním účastníkem komunikace.

- Tento první bod kodexu obsahuje jakousi definici pojmu profesionálního tlumočnicka
- Slovo jednoznačně zde neznamená doslovně

- Tlumočník ,může použít jiné výrazové prostředky, ale musí zachovat obsah sdělení bez toho, aniž by cokoliv přidal či ubral
- 2) *Tlumočník následuje způsob komunikace preferovaný neslyšícím klientem.*
- 3) *Tlumočník přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem, kvalifikaci a přípravě. Nese plnou zodpovědnost za kvalitu své práce. Pokud tlumočník zjistí, že komunikace s daným neslyšícím klientem je nad jeho možnosti a schopnosti, tlumočení odmítne.*
- Do přípravy spadá i výběr vhodného týmového kolegy, neboť neslyšící tlumočník často tlumočí v týmu
 - V případě problému nese zodpovědnost za problém celý tým
- 4) *Tlumočník přizpůsobuje své chování a oděv přiměřeně situaci, v jejímž rámci tlumočí.*
- Nutné je dodržovat tzv. „nízký profil“ – oblečení i chování je méně výrazné než klientovo (tmavé barvy oděvu bez ozdob, není nutné vyloženě černé barvy)
- 5) *Tlumočník je vázán mlčenlivostí, která se týká všeho, co se dozví během tlumočení neveřejných jednání.*
- 6) *Tlumočník neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, náboženské vyznání a politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, věk, rozumovou úroveň a pověst.*
- 7) *Tlumočník má právo odmítnout výkon své profese důvodu pro něj špatných pracovních podmínek nebo v případě, že by nedokázal být neutrální vůči tlumočenému sdělení, a poškodil tak klienta, svou osobu nebo profesi.*
- Toto pravidlo platí zejména pro neslyšící tlumočnický, kteří většinou mají s klienty, kterým tlumočí blízký vztah a nedokázali by tak být neutrální vůči tlumočenému sdělení.
- 8) *Tlumočník sleduje vývoj své profese a její náplně u nás i ve světě, učí se znát kulturu Neslyšících, doplňuje své vědomosti týkající se problematiky sluchově postižených a cíleně zvyšuje svou profesionální úroveň.*
- Neslyšící tlumočník musí znát velmi dobře i kulturu slyšících, neboť velmi často pracuje v týmu právě se slyšícím tlumočnickem, a tak je nezbytné, aby si uvědomil rozdílnost obou kultur.

9) *Tlumočník ctí svou profesi, usiluje o spolupráci s ostatními tlumočníky při prosazování a obhajobě společných profesionálních zájmů.*

- Často se stává, že neslyšící tlumočník nebývá vnímán slyšícími kolegy jako rovnocenný člen týmu.

10) *Tlumočník zná Etický kodex a dodržuje ho.*

3 Specifika tlumočení pro sluchově postižené

3.1 Tlumočení v soudním řízení

Tlumočení u soudu je velmi náročnou oblastí tlumočení. Klade na tlumočnicka mimo jiné nejvyšší nároky v kvalitě překladu v obou směrech komunikace. Důležitá je i tlumočnickova pohotovost a co nejvyšší míra zodpovědnosti za tlumočení. Zákon č. 140/1961 Sb., jasně ukazuje, že oblast soudního tlumočení je podrobně právně ošetřena. Veškeré první předpisy týkající se tlumočnicků u soudu se v plném rozsahu vztahují i na tlumočnický znakového jazyka. Pro názornost budu citovat zákon č. 140/1961 Sb., trestního zákona, § 175 a) odstavec 1 a 2. o křivém tlumočení.

(1) „Kdo jako tlumočnick nesprávně, hrubě zkresleně nebo neúplně tlumočí nebo písemně překládá v řízení před státním orgánem nebo v souvislosti s takovým řízením skutečnosti nebo okolnosti, které mají podstatný význam pro rozhodnutí státního orgánu, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.“

(2) „Kdo jako tlumočnick před soudem, státním zástupcem nebo před policejním orgánem, který koná přípravné řízení podle trestního řádu, anebo před vyšetřovací komisí Poslanecké sněmovny neprávě, hrubě zkresleně nebo neúplně tlumočí nebo písemně překládá, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo peněžitým trestem.“

Každý tlumočnick by měl v první řadě pečlivě objektivně zvážit své schopnosti a dovednosti. Zpravidla u soudu tlumočí pouze tlumočnicki, kteří jsou vedeni v seznamu soudních znalců a tlumočnicků. (Červinková Houšková, 2008)

Soudní tlumočnick je písemně přímo vyzván soudem ke konkrétnímu tlumočení. Soudní tlumočnick by měl být podrobně seznámen se všemi právními předpisy, které se týkají výkonu jeho práce – trestní odpovědnost, odpovědnost za způsobené škody, způsob odměňování, povinné administrativní úkony atd. Komora tlumočnicků České republiky doporučuje uzavření pojistky na odpovědnost z výkonu činnosti tlumočnicka. Kromě toho by se měl soudní tlumočnick seznámit s Etickým kodexem soudního tlumočnicka, který je platný pro tlumočnicki všech jazyků, přestože se nejedná o závazný právní předpis. Tento kodex vyzdvihuje především úměrnost závazků převzatých tlumočnickem. Samozřejmostí je dochvilnost, příprava, nestrannost, diskrétnost a mlčenlivost. (Dingová, Kondysková, 2008)

K práci soudního tlumočnicka náleží také rozsáhlá administrativa. K základním administrativním dokumentům, které si musí soudní tlumočnick povinně vést, náleží tlumočnický deník a tlumočnický doložka. (Červinková Houšková, 2008)

Červinková Houšková (2008, s. 14) vysvětluje termín tlumočnick „ad hoc“. Tlumočnick ad hoc je osoba, která výjimečně tlumočí v soudním řízení, přestože není vedena v seznamu soudních znalců a tlumočnicků a to v případě, že soud není schopen zajistit pro dané řízení v daný čas a pro daný jazyk tlumočnicka soudního. Tlumočnick „ad hoc“ musí s tímto ustanovením souhlasit a dále musí složit slib do rukou orgánu, který jej ustanovil. V případě ustanovení se na něj vztahují veškeré povinnosti soudního tlumočnicka.

Sluchově postižený klient u soudu je vždy pod značným psychickým tlakem, který způsobuje vlastní soudní jednání, nová - neznámá situace. Komunikace je ovlivněna v závislosti na stupni stresového faktoru. Klient má právo odmítnout přiděleného tlumočnicka. Někteří sluchově postižení klienti vyžadují také sluchově postiženého tlumočnicka, což je specifická situace týmového tlumočení se sluchově postiženým kolegou – tlumočnickem. Klient není zodpovědný za průběh tlumočené situace.

Tlumočnick vždy musí vzít v potaz, že může poškodit klienta i sám sebe. Tlumočnick by měl být vždy soudním úředníkům oporou a odborným rádcem pro oblast komunikace neslyšících. Je důležité, aby byl v kontaktu se soudními úředníky ještě před započítím soudního jednání. Velkou výhodou je, dokáže – li tlumočnick udržet nekonfliktní a kolegiální atmosféru.

Tlumočnick má právo přizvat dalšího tlumočnicka k jednání v případech (Toráčová, 2008):

- Kdy se soudního jednání účastní více sluchově postižených klientů s různými komunikačními preferencemi
- Kdy se soudního jednání účastní více sluchově postižených klientů, a to na protichůdných pozicích (ve smyslu žalovaný – žalobce)
- Kdy tlumočnick na počátku nebo v průběhu jednání zjistí u klienta dočasně nebo trvale snížené komunikační schopnosti (potřeba přizvání neslyšícího tlumočnicka)
- Kdy dojde ke sporu o adekvátnosti provedeného tlumočení
- Kdy je předem známo, že soudní jednání bude delší než dvě hodiny

Tlumočník má právo požádat o nahlédnutí do spisu, aby se mohl setkáni s na tlumočení co nejpečlivěji připravit. Tlumočník by také měl požádat o možnost setkání s právním zástupcem neslyšícího. Tlumočník by měl též využít možnosti přímého rozhovoru se sluchově postiženým klientem ještě před započítím soudního jednání a tomuto rozhovoru by měl být přítomen právní zástupce neslyšícího.

Tlumočník má za úkol ve spolupráci se soudními úředníky zajistit prostorové uspořádání v soudní síni tak, aby tlumočník mohl tlumočit pohodlně a nenápadně. Zároveň by mělo být prvořadé zajistit sluchově postiženému klientovi komfortní sledování tlumočené situace (neslyšící by měl mít v zorném úhlu kromě tlumočnicka i soudce a právního zástupce). (Kolektiv autorů, 2007)

3.2 Tlumočení pro děti

Tlumočení pro děti je méně častým typem tlumočení. Nejčastěji je využíváno ve školách pro sluchově postižené žáky.

Komunikaci mezi neslyšícím dítětem a slyšícím okolím nejčastěji zprostředkovávají rodiče. Tlumočník bývá přizván spíše na psychiatrická či psychologická vyšetření nebo na policii. Ve všech těchto situacích by si měl tlumočník uvědomit, že účastníky celé situace budou vždy rodiče dítěte. (Červinková Houšková, 2008)

Další situací, kdy tlumočník pracuje primárně pro děti je tlumočení společenských či kulturních akcí pro děti (besedy, divadlo aj.).

Tlumočení pro dítě mohou objednat rodiče dítěte či slyšící odborník. Tlumočnicka často zajišťuje také škola, může si ho však objednat i samo dítě, což se děje častěji až v období dospívání. Dítě k tomu nepotřebuje žádný souhlas rodičů, Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící tlumočnicka zajistí a proplatí.

Tlumočení pro děti je náročné zejména po jazykové stránce a z hlediska organizace přehlednosti situace. Dítě si neuvědomuje, jaká je role tlumočnicka při komunikaci. Rodiče mnohdy vstupují do komunikace.

U dětského klienta je pokaždé nutné zvážit použití prstové abecedy, často je lepší se jí zcela vyhnout. (Pešoutová, 2008)

Doba, po kterou je dítě schopno sledovat tlumočenou výpověď, se s klesajícím věkem dítěte úměrně snižuje. Tlumočnick si musí být vědom též specifíků dětské mluvy (gramatické chyby, šišlání, komolení znaků apod.).

Je zde na místě též zvážit přizvání kolegy – neslyšícího tlumočnicka. Neslyšící kolega může sloužit jako jakási „pojistka“. Neslyšící dítě často považuje tlumočnicka za neslyšícího.

Tlumočnick by se měl přizpůsobit velikosti dítěte. Měl by seznámit dítě se svou rolí tlumočnicka, totéž platí i pro rodiče dítěte. Tlumočnick by si měl vždy zjistit kontext, ke kterému se výpověď neslyšícího bude vztahovat. Při odkazování dítěte ke konkrétním osobám, místům, či situacím se tak bude lépe ve výpovědi dítěte orientovat. Je nutné, aby tlumočnick vždy průběžně kontroloval porozumění dítěte. (Červinková Houšková, 2008)

3.3 Komunitní tlumočení - Tlumočení u lékaře

Komunitní tlumočení, zejména tlumočení u lékaře je pro pacienta i tlumočnicka velmi citlivou záležitostí a velmi často se jedná o tlumočení, které vyžaduje odbornou terminologii. Tlumočení u lékaře je podle statistik Centra zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící nejčastějším typem komunitního tlumočení. (Červinková Houšková 2008)

V ordinaci musí veškerá komunikace probíhat pouze tehdy, je – li navázán oční kontakt. Při tlumočení musí stát tlumočnick na vhodném místě, kde ho neslyšící i lékař dobře vidí a kde lékaři nepřekáží. Lékař vždy hovoří a dívá se na pacienta. Nikdy nehovoří směrem k tlumočnickovi.

Ve výjimečných případech se může lékař setkat s týmovým tlumočením, stává se to zejména tehdy, má – li neslyšící klient snížené komunikační schopnosti. Takové tlumočení má důležitou roli např. při tlumočení psychiatrických vyšetřeních neslyšících pacientů se sníženými komunikačními schopnostmi. (Czumalová, 2008)

Tlumočnick by měl vždy dbát na dobré porozumění klienta tlumočeným informacím, které se týkají sdělování diagnózy, postupů dalších vyšetření a zadávání medikace. Je vhodné se s klientem ještě před odchodem domluvit, zda se ještě nechce na něco lékaře zeptat. Tlumočnick by měl počítat i s následným tlumočením

v lékárně. Tlumočník by se měl také omezit na hovor s pacientem v čekárně na téma: „Když mně se tohle stalo...“.

Pokud lékař s pacientem vede dlouhodobější rozhovor, je vhodné, aby tlumočník rovněž seděl. Pacient má pak tlumočníka i lékaře v jednom zorném úhlu. (Strnadová, 2005)

3.4 Umělecké tlumočení

Mezi umělecké tlumočení řadíme zejména divadelní tlumočení a tlumočení hudby a zpěvu. Tlumočník nejprve provede překlad uměleckého díla a následně překlad přednese v synchronizaci s interpretem hudby či hercem. Cílem uměleckého tlumočení je přenesení jeho emocionálního náboje. Prožitek neslyšícího diváka by měl být obdobný prožitku diváka slyšícího. (Červinková Houšková, 2008)

Tlumočník by měl být ochotný vystupovat na veřejnosti, intenzivně spolupracovat s dalšími tlumočníky a personálem divadla.

Čas na přípravu často mnohonásobně převyšuje čas vlastního přednesu překladu. Nevyskytuje se zde nutnost zpětné vazby neslyšícího klienta. Proto se často vyskytuje mylný názor, tento typ tlumočení je vhodný pro tlumočníky – začátečníky, pro něž je právě zpětná vazba nejnáročnější částí tlumočnické práce. Je tomu právě naopak. Příprava překladu v sobě nese víc než běžné komunitní tlumočení. (Červinková Houšková, Kováčová, 2008)

Co všechno by měl v překladu tlumočník obsáhnout? Jde především o *rytmus a tempo skladby, její dynamiku a gradaci, melodii a obsah skladby, případně kontext skladby* (dobový či kulturní nebo kontext celku, ze kterého skladba pochází). To vše by mělo jít při překladu ruku v ruce s *emočním nábojem skladby*. Při práci má mít tlumočník vždy na mysli cílovou skupinu svého tlumočení, kterou jsou primárně neslyšící. (Červinková Houšková, Dingová, 2008)

3.5 Tlumočení pro klienty se specifickými jazykovými potřebami

Před přijetím každého tlumočení by se měl tlumočnick ujistit, zda se nebude jednat o tlumočení pro klienta se sníženou komunikační schopností nebo o klienta s potřebou specifického způsobu tlumočení. Do této skupiny patří i neslyšící děti a osoby s hluchoslepotou. Děti nepoužívají specifické znaky (Vysuček, 2003) a znaky složené, vyjadřují se v jednodušších, kratších větných konstrukcích.

Tlumočení pro osoby se specifickými jazykovými potřebami vyžaduje značnou tlumočnickou zkušenost a praxi a v některých případech je dobré přizvat neslyšícího tlumočnicka.

Podle Červinkové Houškové (2008) mezi rizikové faktory patří:

- Přidružené zdravotní postižení, příp. dočasný nepříznivý zdravotní nebo psychický stav
- Nízké vzdělání v monolingvním orálním systému
- Vyšší věk
- Život v izolaci (např. na vesnici)

Často je vhodná předchozí příprava se slyšící stranou. Je důležité, aby se tlumočnick přizpůsobil slovní zásobě klienta. Nesmí dojít k situaci, kdy si slyšící strana není jistá, zda má problém tlumočnick nebo klient. „Pokud jsou kladeny slyšící stranou neslyšícímu klientovi otázky, je důležité, aby překlad nebyl návodný.“ (Houšková, 2008, s. 71)

Nováková, Petříčková, Vysuček (2008) rozdělují tři skupiny klientů se specifickými jazykovými potřebami:

- Neslyšící klienti bez nároků na přizpůsobení tlumočení / překladu
- Neslyšící klienti vyžadující přizpůsobení tlumočení / překladu v menší míře
- Neslyšící klienti vyžadující přizpůsobení tlumočení / překladu ve velké míře

Neslyšící klienti bez nároků na přizpůsobení tlumočení / překladu

Ve většině případů se jedná o neslyšící, kteří mají vyšší stupeň vzdělání se zkušeností s tlumočnickem.

Neslyšící klienti vyžadující přizpůsobení tlumočení / překladu v menší míře

Jedná se zpravidla o neslyšící s nižším vzděláním, kteří nemívají velké zkušenosti s tlumočením.

Neslyšící klienti vyžadující přizpůsobení tlumočení / překladu ve velké míře

Ve velké míře se jedná o neslyšící, kteří mají přidružené ještě nějaké další postižení v oblasti jejich mentálních schopností, neslyšící s psychickými poruchami apod. Jazyková znalost těchto klientů bývá na té nejnižší úrovni. Tlumočení musí být velmi konkrétní, popisné a kontaktní. Důležité je používat výraznou mimiku. Někdy je nutné použít i prvky pantomimy a gesta. Je nutné zařazovat časté přestávky a dbát na zpětnou kontrolu toho, že nám klient rozumí. Výhodné je použít tlumočení konsektivní, kdy se tlumočí po částech. (Nováková, Petříčková, Vysuček, 2008)

U tlumočení osobám s hluchoslepotou může nastat situace, kdy tlumočnický musí zastat roli tlumočnicka i průvodce či asistenta zároveň. Tlumočnický zajišťující tlumočení mluveného slova člověku s hluchoslepotou musí zároveň předávat vizuální popis toho, co se děje kolem. (Souralová, Horáková, 2008) Dobré je využití podpůrného tlumočnický, který sleduje prostředí a zaznamenává informace, které aktivní tlumočnický nestihl zaznamenat.

„Podle společnosti pro hluchoslepe LORM zahrnují tlumočnické služby pro osoby s hluchoslepotou především tlumočení na úřadech a při návštěvě lékaře. Tlumočení je zajišťováno v následujících komunikačních formách: ve znakovém jazyce, taktilním znakovém jazyce, Lormově abecedě, pomocí prstové abecedy do dlaně či orálně při dostatečné kompenzaci sluchadly. Tlumočnické služby poskytují všichni terénní pracovníci o. s. LORM, kteří se dlouhodobě vzdělávají ve znakovém jazyce. Tyto služby jsou zdarma.“ (Souralová, Horáková, 2008, s. 61)

4 Tlumočení ve vzdělávání

4.1 Pravidla tlumočení ve vzdělávání

Tlumočení do znakového jazyka ve vzdělávání je jednou z nejdůležitějších oblastí. Kvalitu tlumočení obecně ovlivňují subjekty, které se tlumočení účastní, a prostředí, ve kterém se tlumočení odehrává.

Základní model tlumočení znakového jazyka bývá obvykle naplňován při komunitním tlumočení pro neslyšící. V tomto modelu působí tlumočnický znakového jazyka, pedagog, studenti a prostředí školní třídy (nepřímí účastníci – vedení školy, rodiče studentů apod.).

Tlumočnický, který chce vykonávat svou profesi v oblasti vzdělávání, by měl mít proto nejen kvalitní jazykové schopnosti, ale i výborné schopnosti vyjednávací.

V roce 2005 byl schválen zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (č. 561/2005 Sb.), který proklamuje, aby se pro žáky a studenty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním při přijímání ke vzdělávání a při jeho ukončování stanovily vhodné podmínky odpovídající jejich potřebám, a dále dětem, žákům a studentům, kteří nemohou vnímat řeč sluchem, zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím znakového jazyka.

Tlumočnický ve vzdělávání je povinen dodržovat Etický kodex tlumočnický. Oblast vzdělávání se v mnoha ohledech liší od běžných tlumočnických situací (u lékaře, na úřadu apod.). Specifika tlumočení v oblasti vzdělávání většinou dostávají tlumočnický do nezáviděníhodných situací, kdy se tlumočnický musí rozhodnout, zda setrvá ve své roli tlumočnický – zprostředkovatele komunikace, nebo z ní naopak vystoupí a přijme funkci asistenta nebo pedagogického dozoru, aby neslyšícího studenta „ochránil“ nebo aby mu nějakým způsobem pomohl, např. při psaní testu. Vystoupením z role zprostředkovatele komunikace však porušuje etický kodex tlumočnický, který je obecným základem profesionality. V důsledku tohoto „pomáhajícího přístupu“ tlumočnický studentovi často spíše ublíží.

Tlumočnický často vykovává povinnosti pedagoga nebo jeho asistenta (kopírování, dozor na chodbě, asistence ve třídě, dozor v jídelně apod.). Pokud tlumočnický tyto povinnosti vykonává v rámci jiné role, ve které na škole působí (asistent pedagoga aj.), je nutné, aby své role pečlivě odděloval. Může tak činit např. barevnou páskou

na rukávu, která bude značit, že teď právě není v roli tlumočnicka. (Zahumenská, Dingová, Horáková, 2008)

Tlumočnick, který nevykonává přímou pedagogickou činnost, není pedagogickým pracovníkem školy, spadá do kategorie „personál školy“.

„Tlumočnick jako pedagogický pracovník školy:

- Má nárok na úhradu přímé i nepřímé činnosti (např. příprava na tlumočení)
- Má nárok na 9 týdnů dovolené
- Často vykonává také pedagogickou činnost (suplování, dozory na chodbách aj.), v důsledku čehož může docházet ke směšování rolí pedagog – tlumočnick)“

„Tlumočnick jako nepedagogický pracovník školy:

- Nemá nárok na úhradu nepřímé tlumočnické činnosti
- Vykonává přímou činnost 42 hodin týdně
- Má nárok na 4 týdny dovolené“ (Červinková Houšková, 2004, In Zahumenská, Dingová, Horáková, 2008, s. 60 – 61)

Tlumočnick bude muset všechny slyšící a některé mladší neslyšící studenty instruovat o správné využívání tlumočnických služeb. Pedagog bude potřebovat informace o tom, jak účinně spolupracovat s tlumočnickem před tlumočenou hodinou tak, aby byl tlumočnick na výuku co nejlépe připraven. Neslyšící studenti budou potřebovat informace o tom, jaké tlumočnickovo chování odpovídá tlumočnickově primární roli. Slyšící studenti budou potřebovat informace o tom, jak se mají chovat k tlumočnickovi.

Tlumočnick se musí naučit přepínat během několika minut nejen mezi vyučovacími předměty, ale i mezi komunikačními mody jednotlivých věkových skupin. (Červinková Houšková, 2008)

Zatímco tlumočnick nesmí vystupovat sám za sebe, asistent si může dovolit poskytnout dítěti zpětnou vazbu. (Pešoutová, 2008)

Materiální vybavení třídy a školy pro výkon přímé tlumočnické činnosti

Velmi důležité je přizpůsobení prostředí, ve kterém bude tlumočení probíhat. Třídy škol pro sluchově postižené žáky často podmínkám pro tlumočení znakového

jazyka vyhovují. Většina z nich má lavice uspořádané v půlkruhu, třída je vhodně osvětlená, má světelný zvonek, přístroje podporující maximální vizualizaci výuky.

Třídy běžných škol pohodlnému vnímání znakového jazyka naopak mnohdy nevyhovují. Nejvýhodnější je umístit tlumočnicka v co nejkratší vzdálenosti od pedagoga. Je vhodné upozornit pedagoga, aby se během výkladu látky nepohyboval po třídě. Pokud vyučující sedí, pak by měl i tlumočnick sedět.

Je žádoucí, aby byl tlumočnick dobře osvětlen několika světelnými zdroji z různých stran, avšak nikdy ne světlem jdoucím ze strany, ze zdroje za ním nebo pod ním.

Je důležité, aby oblečení tlumočnicka bylo v kontrastu s pleť, ale i s plochou za tlumočnickem.

Příprava na vlastní tlumočení

Tlumočnick by si měl podklady k tlumočení, které od pedagoga, získá pečlivě prostudovat. Pedagog by měl tlumočnickovi předat veškeré materiály, ze kterých při přípravě vyučovací hodiny vycházel. Užitečným pomocníkem pro tlumočnicka je i zasedací pořádek studentů a seznam pedagogů, kteří na škole působí. Tlumočnickovi tak bude odpadat hláskování jmen studentů a pedagogů. Může je oslovovat přímo jejich znakem či poukázat tvarem ruky první písmeno jména a dále tlumočit sdělení pedagoga. (Zahumenská, Dingová, Horáková, 2008)

Finanční možnosti školy často neumožňují najímat na jednu vyučovací hodinu dva tlumočnicky, proto není neobvyklé, že tlumočnick tlumočí 45 – 90 min sám, často i několik hodin za sebou, pouze s malými přestávkami a musí tak čelit veliké únavě. (Šebková, 2008)

Komplikované tlumočnické situace

Tlumočnicki se musí rozhodovat o tom, co je nezbytné tlumočit a co je naopak rušivé či nadbytečné. Tlumočnick by neměl hodnotit důležitost sdělení před tím, než jej začne tlumočit. Tlumočnick tlumočí to, co je řečeno, a ponechává rozhodnutí o hodnotě řečeného na žákovi/studentovi. Na zvážení tlumočnicka je, bude – li tlumočit vše, i když hovoří více studentů najednou, či zvuky přicházející zvenčí.

Pokud tlumočnick zjednodušuje sdělení, porušuje tím právo neslyšících studentů na přístup k původnímu sdělení mluvčího.

Reflexe tlumočených hodin

Provádí – li tlumočnická sebereflexe, znamená to, že zkoumá kvalitu svého výkonu, analyzuje hranice svých schopností a snaží se poučit ze svých vlastních chyb.

Reflexe výkonu tlumočnicka je u nás poskytována pouze formou mentoringu, nebo formou poradenství zkušenějších tlumočnicků. Pokud je však tlumočnick jediným tlumočnickem na škole, musí se často spolehnout pouze na vlastní sebereflexi.

Tlumočnick by měl hodnotit při tlumočení ze znakového jazyka do mluveného jazyka: výslovnost, plynulost tlumočeného projevu, ekvivalentnost sdělení (porovnávání přetlumočeného sdělení se sdělením původním), flexe (správnost skloňování a časování), výběr slov, hranice vět.

Tlumočnick by měl hodnotit při tlumočení z mluveného jazyka do znakového jazyka: parametry znaku (tvar ruky, orientace dlaně a prstů, umístění a pohyb), plynulost, ekvivalentnost sdělení, cílový jazyk („dodržení kódu“), nemanuální prostředky, výběr slov, hranice vět, gramatické užívání značkovacího prostoru, užívání prstové abecedy, interference, mluvní vzorce a orální komponenty znaku. (Zahumenská, Dingová, Horáková, 2008)

Nejvhodnějším materiálem k provedení detailní sebereflexe je videozáznam z konkrétní tlumočené vyučovací hodiny

4.2 Vztah: tlumočnick – pedagog

„Průměrný učitel vypráví. Dobrý učitel vysvětluje. Výborný učitel ukazuje. Nejlepší učitel inspiruje.“

W. A. Ward

Mezi základní pravidla týkající se spolupráce mezi pedagogem a tlumočnickem patří předání materiálů, které tlumočnick potřebuje pro přípravu na tlumočenou hodinu, a uzpůsobení fyzického prostředí třídy, v níž bude tlumočení probíhat.

Tlumočený obsah, tedy to, co bude tlumočeno, by měl být tlumočnickovi dodán s takovým předstihem, aby měl tlumočnick možnost se na tlumočení kvalitně připravit. (Zahumenská, Dingová, Horáková, 2008)

Jak uvádí Kováčová (2005, s. 20): „Doba, potřebná na přípravu může být různá. Závisí na situaci, která se bude tlumočit. K přípravě na konferenci je třeba si 3 týdnů, na školní výuku bude stačit týden.“

Příklad osnovy přípravy na vyučovací hodinu

1. Cíle – co chci, čeho zamýšlím při výuce dosáhnout
2. Jakými prostředky chci tohoto cíle dosáhnout (obsah učiva, volba vyučovacích metod, didaktických pomůcek a technik, metodický postup)
3. Zvláštní didaktická hlediska (aktivizace žáků, případné obtíže, časová a obsahová kontinuita obsahu učiva, individuální přístup k žákům apod.)
4. Výchovné možnosti (výchovné využití učiva)
5. Organizace vyučovací jednotky (pracovní podmínky)
6. Časový projekt vyučovací jednotky
7. Realizace přípravy (<http://home.tiscali.cz/obcanskavychova/praxe>, 2007)

Kromě předání materiálů potřebných pro tlumočenou výuku a uzpůsobení prostoru třídy by měl být pedagog před výukou informován o roli tlumočnicka. Měl by vědět, že tlumočnick je povinen zprostředkovávat komunikaci pro neslyšícího studenta a zároveň pro pedagoga. Pedagog je klientem tlumočnicka stejně jako neslyšící student. Tlumočnick je teda i vzhledem k učiteli vázán etickým kodexem tlumočnicka.

Důležité je, aby pedagog hovořil k neslyšícím studentům hovořil přirozeně, jako kdyby tlumočnick ve třídě vůbec nebyl. Vhodné je též, aby pedagog přizpůsobil tempo řeči, mluvil plynule bez velkých pauz. Měl by posluchače oslovovat přímo, ne prostřednictvím tlumočnicka a výklad prezentovat tzv. „spatrá“. (Zahumenská, Dingová, Horáková, 2008)

Pedagog by měl navazovat oční kontakt s neslyšícími studenty stejně často jako se slyšícími žáky. Sluchově postižení studenti si tak uvědomí, že jim pedagog poskytuje adekvátní míru pozornosti.

Pedagog by měl být vždy otočený ke studentům čelem. Tlumočnick by měl být situován v těsné blízkosti tlumočnicka.

Učitel by měl při výuce používat co nejvíce pomůcek napomáhající vizualizaci (mapy, grafy, obrázky, xerokopie, slovníky, encyklopedie), na které může tlumočnick během tlumočení odkazovat.

Nezbytným pomocníkem ve výuce bývá i student pověřený funkcí zapisovatele.

Pedagog by neměl k tlumočnickovi při samotném tlumočení promlouvat.

Tlumočnick je nucen otázku pouze přetlumočit a na další pokusy o konverzaci nereagovat.

Tlumočení je fyzicky namáhavá činnost a tlumočnick bude potřebovat i v rámci jedné vyučovací hodiny alespoň pětiminutovou přestávku. Je dobré domluvit se s pedagogem, že si tlumočnick odpočine přibližně v polovině vyučovací hodiny mezitím, co budou studenti pracovat na samostatné práci.

Pedagog by se měl vyvarovat toho, aby využíval tlumočnicka jako figuranta, např. při výkladu o lidském těle. Do role tlumočnicka nespadá ani pomoc s organizací výuky, rozdávání papírů, kopírování, demonstrace pomůcek apod. (Zahumenská, Dingová, Horáková, 2008)

Pedagog by měl po výuce provádět celkové přehodnocení své pedagogické činnosti. Měl by provést tzv. sebereflexi. Slavík a Siňor (2003) označují míru připravenosti pedagoga reflektovat a hodnotit své pedagogické jednání jako reflexivní kompetenci. Reflexivní kompetence podle nich znamená kvalitu diagnózy vlastní činnosti a vyvození poznatků, které ji mají do budoucna pozitivně ovlivnit.

Získávání podkladů k sebereflexi:

- Od sebe sama
- Od zúčastněných studentů (nejlépe ve formě vyplněných anonymních dotazníků)
- Od zúčastněného tlumočnicka (formou rozhovoru)
- Od supervizita nebo kolegů z pedagogického a tlumočnického týmu (ve formě písemného ohodnocení nebo ústního rozboru shlédnuté tlumočené vyučovací hodiny)

Na základě získaných podkladů si může pedagog položit tři otázky, které jsou dle Švece (1994) pro sebereflexi klíčové:

- Jaký jsem učitel?
- Jakým bych chtěl být?
- Co pro to musím udělat?

4.3 Vztah: tlumočník – student

I ti dospělí neslyšící, kteří jsou dnes aktivními klienty tlumočnických služeb, uvádějí, že se s tlumočením během svého dětství a dospívání setkali spíše málokdy (obvykle prostřednictvím neslyšících rodičů). První vlastní zkušenosti s tlumočnickem získávali až v dospělosti. Bohužel lze jen konstatovat, že to souvisí s celkovou situací v ČR před rokem 1989. Vyrůstající využívání tlumočnických služeb lze zaznamenat především od vzniku Centra pro zprostředkování tlumočnicků (CZTN, Centrum) v roce 2003.

Dalo by se předpokládat, že v současnosti už neslyšící děti vyrůstají v jiných podmínkách, a tím pádem budou i jejich znalosti a zkušenosti (nejen) v oblasti tlumočení jiné – lepší. Výsledky průzkumu České komory tlumočnicků znakového jazyka z roku 2003 však ukázaly, že neslyšící děti, respektive dospívající mladí lidé na konci základní školy (tj. ve věku 16 i více let) mají minimální nebo velmi zkreslenou představu o práci tlumočnicka a o využívání tlumočnických služeb. Někteří mladí neslyšící se o tlumočení dozvídají na střední škole, někteří ještě později – při nástupu na vysokou školu nebo do zaměstnání.

Přesný věk, kdy dítě seznámit s tlumočením, a při jaké příležitosti, víceméně není možné přesně určit a ani ji nelze nějak oficiálně stanovit, koneckonců by to bylo zbytečné. Jisté je, že dostat spolu s občanským průkazem brožurku „Tlumočník do kapsy“ je zbytečně pozdě. Nejvíce se děti naučí, když se neučí. To znamená, že dříve, než začneme dětem cokoliv vysvětlovat a učit je to, mohou vše vnímat jako přirozenou součást života. Dříve, než děti samy začnou využívat tlumočnicka, a také dříve, než začnou cíleně poznávat všechna pravidla atd., mohou znát tlumočnicka jako běžnou součást života svých rodičů.

Je celkem přirozené, že děti neslyšících rodičů se s tlumočnickem setkávají pravděpodobně častěji, ale i neslyšící děti slyšících rodičů mají různé příležitosti vidět a zažít situace, kdy je přítomen tlumočník: důležité je, aby děti s rodiči navštěvovaly různé kulturní a společenské akce neslyšících (samozřejmě pokud jsou určeny i pro děti), programy pro rodiče s dětmi atp. Logicky dalším krokem je průběžné a přirozené vysvětlování, odpovídání na dětské otázky: „Kdo je ten pán, co chvíli znakuje a chvíli mluví?“ „A proč nemá taky kostým, když je karneval?“ Už poměrně malým dětem v předškolním věku lze vysvětlit, že „ten pán“ pracuje jako

tlumočník, to znamená, že umí dobře znakovat a také slyší a mluví, a tak překládá, co kdo říká. (Samozřejmě hodně záleží na tom, na jaké komunikační úrovni dítě je).

Tlumočení pro děti má mnohá specifika, která nemusejí znát dětské klienti, ale měl by je znát dobrý tlumočník. Jsou to jednak jazyková specifika dětské komunikace – úprava projevu dospělého směrem k dítěti (pomalejší tempo, využití prostoru, výraznější artikulace), užití dětských, rodinných nebo školních znaků, neosvojená některá komunikační pravidla u dětí, dítě nemusí být rodilý mluvčí znakového jazyka atp. Pak jsou to situační specifika – nepozornost dítěte, dítě nemusí být zvyklé na tlumočení, tlumočník je pro ně cizí, nebo naopak dobře známá osoba atp. k neslyšícím dětem znamená především kladný přístup k dětem obecně. (Myslivočková, 2008)

Pro žáky základních škol je nejpodstatnější naučit se, jak se učit „prostřednictvím“ tlumočnicka. Malé dítě mnohdy nechápe, že k němu nepromlouvá tlumočník, ale jeho pedagog. Malé dítě se také obvykle zdráhá komunikovat se slyšícími spolužáky, protože neví, jak je prostřednictvím tlumočnicka oslovit.

Starší žáci základních škol by měli být o tlumočení informováni podrobněji, aby mohli tlumočnických služeb využívat samostatněji.

Na střední škole by již studenti měli umět využívat tlumočnické služby podobným způsobem, jak je využívají dospělí.

Za optimálních podmínek by studenti podle Zahumenské, Dingové, Horákové (2008, s. 125) ještě před dokončením středoškolského studia měli:

- Byt osobnostmi, které znají svá práva a povinnosti při využívání tlumočnických služeb a které jsou zodpovědné za svá vlastní rozhodnutí
- Znat roli tlumočnicka ve vzdělávání (vědět, co od něj očekávat lze a co ne)
- Znat různé typy nabízených tlumočnických služeb
- Naučit se, jak co nejefektivněji s tlumočnickem ve vzdělávání spolupracovat
- Naučit se zahájit konverzaci s druhými prostřednictvím tlumočnicka, a to nejen přímo při výuce, ale i mimo ni

Tlumočník ve vzdělávání má o problematice tlumočení ve vzdělávání bezesporu nejvíce znalostí a může je spolu se studenty sdílet. Bylo by též vhodné, aby se diskuse se studenty účastnila také neslyšící nebo nedoslýchavá osoba, která má s využíváním služeb tlumočnicka bohaté zkušenosti a umí je studentům předat.

Další možnosti, jak studenty seznámit s problematikou tlumočením:

- Informace na nástěnkách ve třídách i na chodbách
- Hry
- Přednášky profesionálních tlumočnicků
- Workshopy organizované tlumočnickými znakového jazyka, příp. pedagogem
- Poskytování informací v předmětech jako je přírodověda, občanská výchova, základy společenských věd nebo v předmětech, jež lze na školách zařadit mezi předměty volitelné: kultura Neslyšících, dějiny hluchoty, znakový jazyk
- Doporučování odborné literatury na toto téma
- Konzultace s tlumočnickem mimo třídu (Zahumenská, Dingová, Horáková, 2008)

4.4 Etický kodex tlumočnicka očima neslyšícího dítěte

Kodex v sobě shrnuje základní principy, kterými své jednání řídí každý profesionální tlumočnick. Je to dokument, jenž slouží tlumočnickům jako opora. Určuje jejich práva a zároveň povinnosti.

Děti se nejlépe učí hrou. Pešoutová (2008) nabízí vypracovaný ucelený projekt Kodex – aktivně pro děti. Projekt začíná pohádkou o Orlíkovi. V pohádce jsou skryta různá pravidla kodexu, která budou děti prostřednictvím her postupně objevovat.

- *Tlumočnick musí nosit tmavé oblečení*

U dítěte se může stát, že bude tak dlouho pozorovat tlumočnickův náhrdelník, až seskočí ze židličky a půjde si ho k tlumočnickovi prohlédnout.

Není pravidlem, že by tlumočnick měl chodit stále v černém. Děti by se ho mohli bát. Pokud tlumočnick tlumočí dětem v pubertálním věku, měl by si opatřit dostatečně decentní oděv bez hlubokých výstřihů, krátkých sukní apod. Měl by volit spíše pohodlné oblečení, protože mnohdy se při tlumočení může pohybovat na zemi. Tlumočnick může volbou oblečení zpřehlednit dětem situaci. Např., když má tlumočnick kolem krku šátek, dá najevo dětem, že je paní učitelkou, pokud šátek sundá, tlumočí někoho třetího. Dětem tato pomůcka hodně pomůže a je nutná důslednost.

- *Tlumočník nesmí nic prozradit*

Za děti jsou zodpovědní rodiče a někdy se stane, že potřebují svědectví tlumočníka, potřebují ohledně dítěte radu. Např. vyjde – li tlumočník s dítětem z ordinace, rodiče by se měli ptát na výsledky vyšetření přímo dítěte a tlumočník by měl pouze tlumočit. Odezva tlumočníka by byla hrubým porušením kodexu. Chce – li se někdo zeptat na průběh jednání, na němž byl tlumočník přítomen, musí se zeptat někoho ze zúčastněných, nikdy ne tlumočníka.

- *Tlumočník musí přijít na setkání včas. Tlumočník se na to, co bude tlumočit musí připravit.*

Dítě velice citlivě vnímá, když ho dospělý „zradí“ a např. přijde na schůzku pozdě. Reakce dětí se samozřejmě liší podle jejich povahy. Dítě by z tlumočníka nemělo vycítit nejistotu. Tlumočit lze i bez přípravy, ale jen ve výjimečných případech. Obě strany by s tím měly být srozuměny. Dítě schopnostem tlumočníka plně a nekriticky důvěřuje.

- *Tlumočník předává stejné informace. Nesmí nic přidávat ani ubírat.*

Je na dohodě mezi tlumočnickem a rodiči dítěte, zda si přejí, aby tlumočník vše věrně tlumočil, popř. tlumočník informace „zjemnil“. Neslyšící děti často nerozlišují mezi tykáním a vykáním.

- *Tlumočník za mě nesmí rozhodovat nebo mi radit.*

Tlumočník nesmí během tlumočení navázat s dítětem osobní kontakt. Ovšem dítě bude chtít s tlumočnickem osobní kontakt navázat. Tlumočník se nesmí nechat takovým chováním znervóznit. Tlumočník by měl vždy tlumočit v první osobě a pokud to věk dítěte dovoluje, tlumočit věrně obsah i způsob vyjádření. Pokud tlumočník vidí, že dítě nerozumí, neměl by vysvětlovat, ale raději zvolnit tempo hovoru i tón a rytmus a nechat slyšícího, aby si situaci uvědomil. Tlumočník by se měl vždy ujistit, že dítě chápe, co říká.

- *Tlumočník se postará o to, abych na něj dobře viděl a mohl ho dobře vnímat.*

Tlumočník by měl být vždy co nejlíže osobě, která je tlumočena. Čím blíže k sobě tlumočník dítě posadí, tím déle udrží jeho pozornost. Tlumočník by měl zařídit pauzy, při kterých by se dítě mohlo protáhnout. Tlumočník by měl také používat domácí znaky, na které je dítě zvyklé.

- *Tlumočník má právo tlumočení odmítnout.*

Tlumočník nesmí odmítnout tlumočení proto, že je mu dítě nesympatické, kvůli jeho rase, náboženskému vyznání nebo snad proto, že rodiče mají nízké sociální postavení. Z osobních důvodů může tlumočení odmítnout pouze neslyšící klient. Tlumočník může tlumočení odmítnout pouze v případě, že by tlumočník nemohl být vůči sdělovanému obsahu neutrální a poškodil by tak klienta či svou profesi. Lze odmítnout z důvodu špatných pracovních podmínek.

- *Tlumočník není zadarmo. Tlumočení je práce, tlumočník za ni musí dostat peníze.* (Pešoutová, 2008)

4.5 Projekt TOND

Stěžejním úkolem České komory tlumočnicků znakového jazyka (ČKTZJ) je snaha o zkvalitňování tlumočnických služeb pro neslyšící. Mezi zdařilé aktivity řadí členové Komory i projekt Tlumočník očima neslyšícího dítěte (T.O.N.D.a). O vznik projektu, ve kterém se s problematikou tlumočnických služeb seznamují žáci základních škol pro sluchově postižené, se zasloužila zúčastněná veřejnost. Všimaví učitelé zaznamenali u svých žáků hlubokou nevědomost a negativní postoj k tlumočení. Protože sami učitelé často pracují jako tlumočníci, uvědomili si možný tragický dopad této neznalosti na praktický život svých žáků a kontaktovali členy ČKTZJ. Komora na tyto výzvy reagovala a přímo u dětí na základních školách pro neslyšící uskutečnila malý průzkum zaměřený na znalosti o problematice tlumočení.

Výsledky ukázaly, že skoro dospělé děti (teda potencionální klienti) nemají o práci tlumočnicka žádnou představu. Nemají ani základní povědomost o správném používání tlumočnicka, nevědí, jak si tlumočnicka objednat, jakou kvalitu tlumočení požadovat ani jak je možné tlumočnicka zaplatit.

Podle Pešoutové (2008, s. 77): „...si zhruba čtrnáctileté děti myslely, že až dospějí, tak se slyšícím okolím domluví, že z neslyšení „vyrostou“...“

Na základě zjištění, že dětem chybí tolik potřebná zkušenost s tlumočením, inspirována projektem švédských kolegů z Osterwangsskolan se vytvořila pracovní skupina. Členové této skupiny vypracovali ucelený několikahodinový interaktivní program, během něhož si děti v prostředí své třídy a ve společnosti svých kamarádů

vytvoří společný zážitek a příjemným způsobem se seznámí s profesí tlumočnicka znakového jazyka. (Pešoutová, 2008)

Podle informací jedné z pracovnic ČKTZJ Barbory Kosinové proběhl projekt TOND v těchto školách:

- 2003 - ZŠ pro SP Praha 5 – Radlice
- 2003 - ZŠ pro SP Praha 5 – Holečkova
- 2003 - ZŠ pro SP Hradec Králové
- 2006 - ZŠ pro SP Brno (Novoměstská)
- 2006 - ZŠ pro SP Hradce Králové
- 2006 - ZŠ pro SP Radlice
- 2008 - ZŠ pro SP Liberec

Během seminářů si děti osvojovaly tyto teoretické znalosti:

- Jaká jazyková práva má sluchově postižený občan ČR
- Jak fungují tlumočnické služby v ČR
- Jaká práva a povinnosti vyplývají z etického kodexu tlumočnick (znakového jazyka, znakované češtiny a artikulační tlumočení) má

V průběhu praktických cvičení si žáci vyzkoušeli:

- Kde a jak si objednat tlumočnicka
- Kým je tlumočnick, kdy a pro jaké účely je možné tlumočnicka využívat
- Jaké jsou druhy tlumočnicků
- O čem je třeba tlumočnicka před využitím jeho služeb informovat
- Jaké jsou rozdíly mezi využitím profesionálních tlumočnických služeb a tlumočením za pomoci rodinných příslušníků, pedagogů aj.
- Rozhodnout o kvalitě tlumočnických služeb
- Jaké dovednosti si musí tlumočnick osvojit

Na konci děti získali certifikát o absolvování semináře a informační materiály o tlumočnických službách. Ty dětem i s odstupem doby připomenou, kdo je to tlumočnick. (Pešoutová, 2008)

EMPIRICKÁ ČÁST

5. Výzkum

Cíle výzkumné části

- Zjistit, zda se sluchově postižení žáci základních škol orientují v problematice tlumočení do znakového jazyka
- Zjistit, zda sluchově postižení žáci cítí potřebu využívat tlumočnické služby
- Zjistit, zda si žáci se sluchovým postižením uvědomují, že budou tlumočnicka v budoucnu potřebovat
- Objasnit, zda žáci správně chápou kompetence tlumočnicka ve vzdělávání
- Vyhodnotit nové poznatky týkající se povědomí žáků v oblasti tlumočnictví do znakového jazyka
- Ověřit stanovené hypotézy

5.1. Metodologie výzkumné části

V empirické části jsem se rozhodla realizovat kvantitativní výzkum, což je metoda standardizovaného vědeckého výzkumu. Techniku dotazníku (příloha 1), jsem zvolila proto, že mi umožnila oslovit větší počet respondentů a jevila se mi více efektivnější než výzkum kvalitativní. Pomocí této metody jsem se snažila získat data, která by vyvrátila či potvrdila mnou stanovené hypotézy.

Otázky jsem se snažila co nejvíce zjednodušit a přiblížit je praktickému životu sluchově postižených žáků. To se mi však ne zcela zdařilo, i když byl dotazník několikrát upravován a zjednodušován. Někteří žáci měli problémy s vypracováním dotazníku z důvodu snížených mentálních schopností. Snažila jsem zcela vynechat otázky, na které by žáci museli sami odpovídat a více jsem do dotazníku zařazovala otázky s danými možnostmi, kde křížkem či kroužkem označovali své odpovědi.

V dotazníku byly používány otázky uzavřené, dichotomické a dvě polouzavřené s ohledem na sluchové postižení a případné snížené mentální schopnosti žáků. Výsledky šetření jsou pro přehlednost zpracovány do grafů a tabulek. Výsledky otázek, které vyvrací či potvrzují hypotézu jsem zpracovala do grafů.

Charakteristika výzkumného souboru

Pro svůj výzkum jsem zvolila respondenty se sluchovým postižením navštěvující druhý stupeň základních škol. Oslovila jsem ředitele níže uvedených škol a poprosila je o distribuci dotazníků mezi žáky.

- Gymnázium, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 2, Ječná 27
- Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí, Vsetínská 454
- Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, Olomouc, Kosmonautů 4
- Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Plzeň, Mohylová 90
- Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 5, Výmolova 169
- Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Liberec, E.Krásnohorské 921
- Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené, České Budějovice, Riegrova 1
- Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 5, Holečkova 4
- Základní škola pro sluchově postižené a Mateřská škola pro sluchově postižené, Ostrava-Poruba
- Mateřská škola a Základní škola pro sluchově postižené, Brno, Novoměstská 21

- Mateřská škola, Základní škola pro sluchově postižené a Dětský domov, Ivančice, Široká 42
- Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové, Štefánikova 549

Základním souborem pro svůj výzkum jsem si vybrala výše zmíněné školy pro sluchově postižené a výběrovým souborem jsem si zvolila žáky (respondenty) 6-9. ročníků, s důrazem na žáky 8. a 9. tříd, u nichž jsem předpokládala jisté zkušenosti s tlumočnickem a alespoň základní přehled v oblasti tlumočnictví do znakového jazyka. Dotazník byl určen jak pro dívky tak chlapce. Výběr zmíněných ročníků byl záměrný. Jelikož jsem pro svůj výzkum zvolila techniku dotazníku, vybrala jsem si skupinu respondentů, kteří vzhledem ke svým možnostem a schopnostem budou schopni přečíst a vyplnit dotazník a porozumí daným otázkám.

Struktura dotazníku

Dotazník byl sestaven do 24 otázek, které se zaměřovaly na dvě oblasti. V úvodu dotazníku respondent anonymně poskytl základní informace týkající se pohlaví a ročníku.

Oblast A

– sledovala teoretické povědomí žáků o problematice tlumočení a zahrnovala tyto otázky:

1. Kdo je to tlumočnick znakového jazyka?
2. Tlumočnick znakového jazyka musí:
3. Tlumočnick znakového jazyka může být:
4. Co je povinností tlumočnicka znakového jazyka?
5. Tlumočnick znakového jazyka při tlumočení musí:
6. Tlumočnick znakového jazyka by měl mít oblečené:
7. Když s tebou půjde tlumočnick znakového jazyka k lékaři, může ve škole prozradit tvým kamarádům, co ti pan doktor říkal?
8. Tlumočnick znakového jazyka za svou práci – tlumočení:

9. Musí mít tlumočnick znanového jazyka zkoušku ze znanového jazyka a průkaz?
10. Tlumočnick znanového jazyka může být:
11. Je možné tlumočit do znanového jazyka divadlo nebo hudbu?
12. Co je to Etický kodex tlumočnicka znanového jazyka?
13. Tlumočnick znanového jazyka nesmí:

Oblast B

- se zaměřovala na orientaci sluchově postižených žáků v oblasti tlumočení ve vzdělávání. Týká se následujících otázek:

1. Měl jsi někdy tlumočnicka znanového jazyka?
2. Myslíš, že budeš pomoc tlumočnicka znanového jazyka potřebovat?
3. Kde neslyšící nejvíce potřebují tlumočnicka znanového jazyka?
4. Neslyšící žák ve škole:
5. Může si neslyšící žák vybrat tlumočnicka znanového jazyka sám?
6. Pokud žák tlumočnicku znanového jazyka nerozumí:
7. Během zkoušení nebo písemné práce tlumočnick znanového jazyka:
8. Kdo sděluje informace o prospěchu a chování neslyšícího žáka rodičům?
9. Může tlumočnick znanového jazyka vést vyučování?
10. Může se tlumočnick znanového jazyka k tobě na chvíli otočit zády a povídat si o tobě s učitelem?
11. Ve třídě stojí tlumočnick znanového jazyka:

5.2 Stanovené hypotézy

Hypotéza č. 1

„Respondenti vnímají tlumočnicka více jako profesionála než jako kamaráda sluchově postižených.“

Hypotézu jsem stanovila na základě teze, že žáci druhého stupně by si již měli uvědomovat, že tlumočnick znakového jazyka je odborník, který vykonává tlumočení jako svou profesi.

Hypotéza č. 2

„Dívky se domnívají, že budou tlumočnick znakového jazyka v budoucnu potřebovat častěji než chlapci.“

Třetí hypotézu jsem vytvořila na základě mého předpokladu, že dívky jsou více orientovány na budoucnost, cítí větší odpovědnost za své chování a jednání a dokáží si více připustit, že něco samy nezvládnou, nestydí se požádat o pomoc a připustit si, že něco nezvládnou.

Hypotéza č. 3

„Tlumočnick je častěji vnímán jako subjekt jehož služby si mohou respondenti zvolit sami než jako subjekt, který bude respondentům přidělen autoritou.“

Předpokládám, že žáci si uvědomují své právo volby tlumočnick znakového jazyka, zejména tlumočnicka ve vzdělávání.

Hypotéza č. 4

„Tlumočník je respondenty vnímán více jako pedagog než jako zprostředkovatel komunikace.“

Touto hypotézou bych ráda ověřila, zda žáci vnímají tlumočníka znakového jazyka stejně jako pedagoga. V praxi se často stává, že role tlumočníka a pedagoga jsou zaměnitelné.

5.3. Průběh šetření

Nejdříve jsem telefonicky oslovila ředitele škol pro sluchově postižené a požádala jsem je o spolupráci při distribuci dotazníků mezi žáky. Do každé školy jsem rozeslala dvacet dotazníků.

Vyplněné dotazníky jsem obdržela zpět od škol:

- Gymnázium, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 2, Ječná 27
- Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Plzeň, Mohylová 90
- Mateřská škola, Základní škola pro sluchově postižené a Dětský domov, Ivančice, Široká 42
- Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Liberec, E.Krásnohorské 921
- Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené, České Budějovice, Riegrova 1

- Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 5, Holečkova 4
- Základní škola pro sluchově postižené a Mateřská škola pro sluchově postižené, Ostrava-Poruba
- Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové, Štefánikova 549

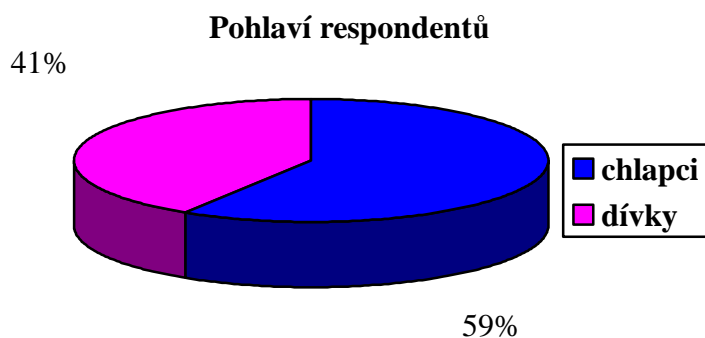
Dotazníky ze školy Mateřská škola, Základní škola pro sluchově postižené a Dětský domov, Ivančice, Široká 42 přišly zpět nevyplněné s vysvětlením ředitele školy – cituji: „Vážená, zásadně tímto způsobem nespolupracujeme se žádným studentem.“

Některé dotazníky přišly neúplně vyplněné a bylo nutné je vyřadit.

Žáci Základní školy a Mateřské školy pro sluchově postižené, Liberec, E.Krásnohorské 921 vyplnili pouze 5 dotazníků z 20. Ředitel školy připojil vysvětlení, že ostatní žáci mají přidružené i mentální postižení takového stupně, že by dotazníky nebyli schopni vyplnit.

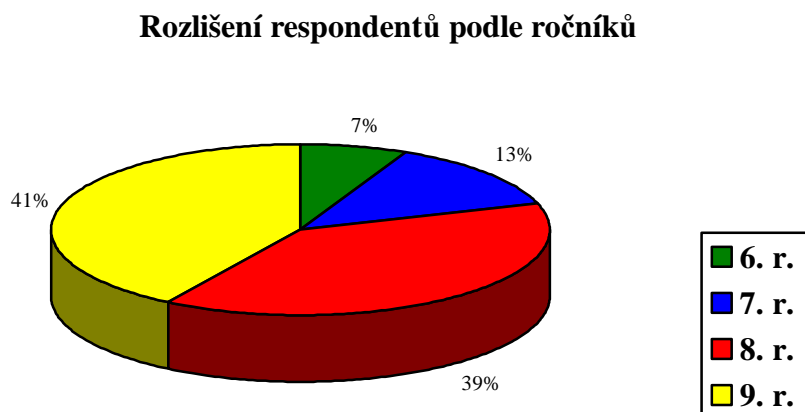
5.4 Interpretace výsledků výzkumu

Graf č. 1



Z grafu je patrné, že mezi dotázanými respondenty převažovali chlapci. Jejich počet činil 59 %, dívek bylo 41 %.

Graf č. 2



Z grafu vyplývá, že převažovali respondenti 9. ročníků, jejich počet činil 39 %. Počet respondentů 8. ročníků činil 39 %, počet žáků 7. ročníků činil 13 % a 7% respondentů navštěvuje 6. ročník základní školy pro sluchově postižené žáky.

Oblast A

Tabulka č. 1

Kdo je to tlumočník znakového jazyka?

	Píše knihy pro sluchově postižené		Překládá ze znakového jaz. do mluveného jazyka a naopak		Ten, kdo má neslyšícího kamaráda		celkem	
	chlapci	2	4 %	52	94 %	1	2 %	55
dívky	3	8 %	33	87 %	2	5 %	38	100 %
celkem	5	6 %	85	91 %	3	3 %	93	100 %

Tabulka jasně ukazuje, že v tom, kdo je to tlumočník mají respondenti až na výjimky jasno. 4 % chlapců a 8 % dívek se domnívá, že tlumočník znakového jazyka píše knihy pro sluchově postižené. **94 % chlapců a 87 % dívek tvrdí, že tlumočník znakového jazyka překládá ze znakového jazyka do mluveného jazyka a naopak.** 2 % chlapců a 5 % dívek považuje tlumočníka znakového jazyka za někoho, kdo má neslyšícího kamaráda.

Tabulka č. 2

Tlumočník znakového jazyka musí:

	Mít dlouhé ruce		Mít neslyšící rodiče		Umět dobře znakový jazyk		celkem	
	chlapci	0	0 %	1	2 %	54	98 %	55
dívky	0	0 %	0	0 %	38	100 %	38	100 %
celkem	0	0 %	1	1 %	92	99 %	93	100 %

Z tabulky je patrné, že 0 % respondentů (chlapců i dívek) nepovažuje za důležité, aby měl tlumočník znakového jazyka dlouhé ruce. 2 % chlapců považuje za podstatné, aby měl tlumočník znakového jazyka neslyšící rodiče. Zajímavé je, že **dívky se 100 % shodují, že tlumočník znakového jazyka musí umět dobře znakový jazyk,** chlapců sdílí stejný názor 98 %.

Tabulka č. 3

Tlumočník znakového jazyka může být:

	neslyšící i slyšící		nevidomý		pouze slyšící		celkem	
chlapci	23	42 %	0	0 %	32	58 %	55	100 %
dívky	19	50 %	2	5 %	17	45 %	38	100 %
celkem	42	46 %	2	3 %	49	51 %	93	100 %

U chlapců i dívek si můžeme povšimnout podobných odpovědí. **42 % chlapců** a **50 % dívek** si jsou vědomi toho, že **tlumočník znakového jazyka** může být **neslyšící i slyšící**. Zajímavé je, že zatímco 0 % dívek se domnívá, že tlumočník znakového jazyka může být nevidomý, 5 % chlapců si myslí, že tlumočník může být i nevidomý. Velice vyrovnané byly i reakce na to, zda může být tlumočník znakového jazyka pouze slyšící – 58 % chlapců a 45 % dívek.

Tabulka č. 4

Co je povinností tlumočnicka znakového jazyka?

	povídat si s neslyšícím, aby mu nebylo smutno		tlumočit přesně všechny informace, nic neubírat ani nepřidat		tlumočit jen nejdůležitější informace		celkem	
chlapci	12	22 %	26	47 %	17	31 %	55	100 %
dívky	8	21 %	19	50 %	11	29 %	38	100 %
celkem	20	22 %	45	48 %	28	30 %	93	100 %

Dle výpovědí respondentů 22 % chlapců a 21 % dívek považují za povinnost tlumočnicka znakového jazyka povídat si s neslyšícím, aby mu nebylo smutno. Nutnost **tlumočit všechny informace, nic neubírat ani nepřidávat** u tlumočnicka považuje za nezbytné **47 % chlapců** a **50 % dívek**. 31 % chlapců a 29 % dívek je přesvědčeno, že tlumočník znakového jazyka musí tlumočit pouze nejdůležitější informace.

Tabulka č. 5

Tlumočník znakového jazyka při tlumočení musí:

	žvýkat		mít zakrytá ústa rukou		zřetelně artikulovat a stát tak, abych na něj dobře viděl		celkem	
chlapci	0	0 %	1	2 %	54	98 %	55	100 %
dívky	1	3 %	0	0 %	37	97 %	38	100 %
celkem	1	2 %	1	1 %	91	97 %	93	100 %

Tato tabulka navazuje na předchozí a táže se respondentů na další z povinností tlumočníka znakového jazyka. Je zajímavé, že 2 % dívek se domnívá, že tlumočník musí během tlumočení žvýkat. Chlapci mají jasno – 0 %. Přesně naopak je to u další odpovědi. 2 % chlapců si myslí, že tlumočník může mít během tlumočení zakrytá ústa rukou, dívky 0 %. Naprostá většina **chlapců – 98 %** a **dívek – 97 %** ví, že tlumočník znakového jazyka musí **zřetelně artikulovat a stát tak, aby na něj respondenti dobře viděl**

Tabulka č. 6

Tlumočník znakového jazyka by měl mít oblečené:

	tmavé jednobarevné oblečení		barevné veselé oblečení		spoustu doplňků (korále, řetízky, šátek...)		celkem	
chlapci	46	84 %	3	5 %	6	11 %	55	100 %
dívky	21	56 %	7	18 %	10	26 %	38	100 %
celkem	67	70 %	10	11 %	16	19 %	93	100 %

84 % chlapců a **56 % dívek** mají zkušenost s tím, že **tlumočník znakového jazyka** by měl mít během tlumočení oblečeno nejlépe **tmavé jednobarevné oblečení**. 5 % chlapců a 18 % dívek by dalo přednost barevnému veselému oblečení. U tlumočníka znakového jazyka by uvítalo spoustu doplňků 11 % chlapců a 26 % dívek.

Tabulka č. 7

Když s tebou půjde tlumočnick znanového jazyka k lékaři, může ve škole prozradit tvým kamarádům, co ti pan doktor říkal?

	může všechno prozradit		nesmí nic prozradit		může to prozradit jinému tlumočnicku znanového jazyka		celkem	
	chlapci	9	16 %	31	56 %	15	28%	55
dívky	3	8 %	22	58 %	13	34%	38	100%
celkem	12	12%	53	57%	28	31%	93	100%

Zajímavé byly odpovědi respondentů na otázku týkající se zachování osobního tajemství. 16 % chlapců a 8 % dívek se domnívá, že tlumočnick může všechny informace z vyšetření u lékaře prozradit spolužákům. **56 % chlapců a 58 % dívek** ví, odpovídalo, že **tlumočnick znanového jazyka nesmí nic prozradit**. 28 % chlapců a 38 % dívek zvolilo možnost, že tlumočnick může tlumočené informace sdělit jinému tlumočnicku znanového jazyka.

Tabulka č. 8

Tlumočnick znanového jazyka za svou práci – tlumočení:

	nedostane zaplaceno		dostane zaplaceno		dostane dárek		celkem	
	chlapci	7	13 %	44	80 %	4	7 %	55
dívky	6	16 %	29	76 %	3	8 %	38	100 %
celkem	13	15 %	73	77 %	7	8 %	93	100 %

13 % chlapců a 16 % dívek se domnívá, že tlumočnick za svou práci nedostane úplatu. Za **finančně ohodnocenou profesi tlumočnicka znanového jazyka považuje 80 % chlapců a 76 % dívek**. 7 % chlapců a 8 % dívek by dalo tlumočnicku znanového jazyka za tlumočení dárek.

Tabulka č. 9

Musí mít tlumočnick znanového jazyka zkoušku ze znanového jazyka a průkaz?

	ano		ne		nevím		celkem	
chlapci	42	77 %	9	16 %	4	7 %	55	100%
dívky	28	74 %	4	11 %	6	15 %	38	100%
celkem	70	75 %	13	14 %	10	11 %	93	100%

77 % chlapců a 74 % dívek si je vědomo, že **tlumočnick znanového jazyka** musí mít **zkoušku ze znanového jazyka** a prokázat se **průkazem** tlumočnicka znanového jazyka. 16 % chlapců a 11 % dívek odpovědělo, že tlumočnick se nemusí prokazovat žádným průkazem ani skládat ze znanového jazyka zkoušku. Neví 7 % chlapců a 15 % dívek.

Tabulka č. 10

Tlumočnick znanového jazyka může být:

	pouze muž		pouze žena		muž i žena		celkem	
chlapci	11	20 %	0	0 %	44	80 %	55	100%
dívky	9	24 %	0	0 %	29	76 %	38	100%
celkem	20	22 %	0	0 %	73	78 %	93	100%

Zajímavá je shoda odpovědí u dívek i chlapců – 0 % se domnívá, že tlumočnickem nemusí být výhradně žena. 20 % chlapců a 24 % dívek odpovědělo, že tlumočnickem znanového jazyka musí být pouze muž. Myslím si, že respondenti byli ovlivněni slovem tlumočnick, který je mužského rodu. Že **může být tlumočnickem muž i žena** se domnívá **80 % chlapců a 76 % dívek**.

Tabulka č. 11

Je možné do znakového jazyka tlumočit divadlo nebo hudbu?

	ano		ne		nevím		celkem	
chlapci	51	93 %	3	5 %	1	2 %	55	100 %
dívky	34	89 %	4	11 %	0	0 %	38	100 %
celkem	85	91 %	7	8 %	1	1 %	93	100 %

93 % chlapců a 89 % dívek si je vědomo toho, že **tlumočit je možné do znakového jazyka divadlo i hudbu**. 5 % chlapců a 11 % dívek je přesvědčeno, že hudbu ani divadlo tlumočit nelze. Neví 2 % chlapců a 0 % dívek.

Tabulka č. 12

Co je to Etický kodex tlumočnicka znakového jazyka?

	učebnice znakového jazyka		povinnosti a práva tlumočnicka znakového jazyka		nevím		celkem	
chlapci	22	40 %	20	36 %	13	24 %	55	100%
dívky	14	37 %	15	39 %	9	24 %	38	100%
celkem	36	38 %	35	38 %	22	24 %	93	100%

Zde jsem nepředpokládala výraznější úspěšnost ve správnosti odpovědí vzhledem k náročnosti otázky. 40 % chlapců a 37 % dívek si myslí, že Etický kodex tlumočnicka znakového jazyka je učebnice znakového jazyka. Poměrně vysoké procento **dívek 39 % a chlapců 36 %** považuje **Etický kodex tlumočnicka znakového jazyka** za jakýsi **souhrn práv a povinností tlumočnicka znakového jazyka**. V odpovědi nemá jasno stejný počet respondentů u obou pohlaví – 24 % chlapců i dívek.

Tabulka č. 13

Tlumočník znakového jazyka nesmí:

	kouřit cigarety		rozhodovat za neslyšícího		zpívat		celkem	
chlapci	8	15 %	47	85 %	0	0 %	55	100%
dívky	10	26 %	27	71 %	1	3 %	38	100%
celkem	18	21 %	74	78 %	1	1 %	93	100%

15 % chlapců a 26 % dívek považuje za nepřijatelné, aby tlumočník znakového jazyka kouřil cigarety. **85 % chlapců** a **71 % dívek** ví, že **tlumočník znakového jazyka nesmí rozhodovat za neslyšícího**. Zpívat by tlumočnicku znakového jazyka zakázaly 3 % dívek a 0 % chlapců.

Oblast B

Tabulka č. 1

Měl jsi někdy tlumočníka znakového jazyka?

	ano		ne		nevím		celkem	
chlapci	47	85 %	8	15 %	0	0 %	55	100 %
dívky	34	89 %	4	11 %	0	0 %	38	100 %
celkem	81	87 %	12	13 %	0	0 %	93	100 %

Osobní zkušenost s tlumočnickem znakového jazyka má 85 % chlapců a 89 % dívek. Tlumočník nikdy netlumočil 15 % chlapcům a 11 % dívkám. Žáci uváděli, že mají zkušenost s tlumočnickem znakového jazyka ve většině případech ve školním prostředí.

Tabulka č. 2

Myslíš, že budeš pomoc tlumočnicka znakového jazyka potřebovat?

	ano		ne		nevím		celkem	
chlapci	51	92 %	2	4 %	2	4 %	55	100 %
dívky	27	71 %	3	8 %	8	21 %	38	100 %
celkem	78	82 %	5	6 %	10	12 %	93	100 %

V 92 % si chlapci uvědomují, že budou pomoc tlumočnicka v budoucnu potřebovat. Dívek se tak domnívá 71 %. 4 % chlapců a 8 % dívek je toho názoru, že pomoc tlumočnicka nebude potřebovat. Neví 4 % chlapců a 21 % dívek.

Tabulka č. 3

Neslyšící žák ve škole:

	nemá právo na tlumočnicka znakového jazyka		má právo na tlumočnicka znakového jazyka		nevím		celkem	
chlapci	3	6 %	52	94 %	0	0 %	55	100 %
dívky	1	3 %	37	96 %	1	3 %	38	100 %
celkem	4	5 %	89	94 %	1	1 %	93	100 %

6 % chlapců a 3 % dívek se domnívá, že nemá právo na tlumočnicka znakového jazyka. **94 % chlapců a 96 % dívek**, což je dost vyrovnané si uvědomuje, že **má právo na tlumočnicka znakového jazyka ve škole**. Neví 3 % dívek.

Tabulka č. 4

Může si neslyšící žák vybrat tlumočnicka znakového jazyka sám?

	ano		ne		nevím		celkem	
chlapci	13	24 %	39	70 %	3	6 %	55	100 %
dívky	11	29 %	18	47 %	9	24 %	38	100 %
celkem	24	27 %	57	58 %	12	15 %	93	100 %

Překvapivě si pouze **24 % chlapců** a **29 % dívek** myslí, že si **tlumočnicka znakového jazyka mohou vybrat sami**. 70 % chlapců a 47 % dívek je přesvědčeno, že si tlumočnicka sami zvolit nemohou. Neví 6 % chlapců a 24 dívek.

Tabulka č. 5

Pokud žák tlumočnicku znakového jazyka nerozumí:

	může ho vyměnit za jiného tlumočnicka		nemůže ho vyměnit za jiného tlumočnicka znakového jazyka		nesmí říct, že tlumočení nerozumí		celkem	
chlapci	29	53 %	18	33 %	8	14 %	55	100 %
dívky	15	39 %	21	55 %	2	5 %	38	100 %
celkem	44	46 %	39	44 %	10	10 %	93	100 %

53 % chlapců a **39 % dívek** se domnívá, že pokud tlumočnicku znakového jazyka nerozumí, **může ho vyměnit za jiného**. 33 % chlapců a 55 % dívek je přesvědčeno, že i přestože tlumočnicku znakového jazyka nerozumí, nemá právo ho vyměnit za jiného tlumočnicka. 14 % chlapců a 5 % dívek by neřeklo, že tlumočnicku znakového jazyka nerozumí.

Tabulka č. 6

Během zkoušení nebo písemné práce tlumočnický znakového jazyka:

	může poradit		nemůže poradit		nevím		celkem	
chlapci	23	42 %	32	58 %	0	0 %	55	100 %
dívky	12	32 %	24	63 %	2	5 %	38	100 %
celkem	35	37 %	56	61 %	2	2 %	93	100 %

Z tabulky je patrné, že 42 % chlapců a 32 % dívek považuje za přípustné, aby jim tlumočnický během zkoušení či písemné práce radil. **58 % chlapců** a **63 % dívek** si je vědoma toho, že **tlumočnický udělovat rady nesmí**. Neví pouze dívky a to v 5 %.

Tabulka č. 7

Kdo sděluje informace o prospěchu a chování neslyšícího žáka rodičům?

	tlumočnický znakového jazyka		učitel / učitelka		spolužáci		celkem	
chlapci	21	38 %	34	62 %	0	0 %	55	100 %
dívky	26	68 %	11	29 %	1	3 %	38	100 %
celkem	47	53 %	45	45 %	1	2 %	93	100 %

Překvapivě vysoké procento respondentů se domnívá, že tlumočnický znakového jazyka má právo sdělovat informace o prospěchu a chování neslyšícího žáka rodičům – 38 % chlapců a 68 % dívek. O tom, že **informace sděluje pouze pedagog** je přesvědčeno **62 % chlapců** a **29 % dívek**. Neví 1 dívka.

Tabulka č. 8

Může tlumočnick znakového jazyka vyučovat místo učitelky?

	ano, může		ne, nemůže		nevím		celkem	
chlapci	29	53 %	20	36 %	6	11 %	55	100 %
dívky	13	34 %	17	45 %	8	21 %	38	100 %
celkem	42	43 %	37	41 %	14	16 %	93	100 %

Získaná data jsou opět velmi zajímavá. 53 % chlapců a 34 % dívek se domnívá, že tlumočnick může vyučovat místo učitelky. Že **tlumočnick nemá právo vést vyučování** tvrdí **36 % chlapců** a **45 % dívek**. Neví 11 % chlapců a 21 % dívek.

Tabulka č. 9

Může se tlumočnick znakového jazyka k tobě na chvíli otočit zády a povídat si o tobě s učitelem?

	ne, nemůže		ano, může		nevím		celkem	
chlapci	28	51 %	17	31 %	10	18 %	55	100 %
dívky	19	50 %	11	29 %	8	21 %	38	100 %
celkem	47	51%	28	30 %	18	19 %	93	100 %

Výsledné odpovědi obou pohlaví respondentů jsou vyrovnané. **51 % chlapců** a **50 % dívek** ví, že se o nich **tlumočnick nemůže bavit za jejich zády s učitelem**. Poměrně vysoké procento chlapců 31 % i dívek 29 % je přesvědčeno, že se k nim tlumočnick může otočit zády a hovořit o nich s pedagogem. Neví 18 % chlapců a 21 % dívek, což je také poměrně vysoké procento respondentů.

Tabulka č. 10

Ve třídě stojí tlumočnick znanového jazyka:

	vedle neslyšícího žáka		vedle učitele/učitelky		mezi ostatními žáky		celkem	
chlapci	18	33 %	15	27 %	22	40 %	55	100 %
dívky	21	55 %	10	26 %	7	19 %	38	100 %
celkem	39	44%	25	27 %	29	29 %	93	100 %

33 % chlapců a 55 % dívek se domnívá, že tlumočnick znanového jazyka stojí ve třídě vedle neslyšícího žáka. **27 % chlapců a 26 % dívek** ví, že **tlumočnick by měl stát vedle pedagoga** a 40 % chlapců a 10 % dívek, což je poměrně vysoké procento dotazovaných je přesvědčeno, že tlumočnick znanového jazyka by měl stát mezi ostatními žáky.

5.5 Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1

„Respondenti vnímají tlumočnicka více jako profesionála než jako kamaráda sluchově postižených.“

Předpokládaná hypotéza se **potvrdila**.

Hypotéza č. 2

„Dívky se domnívají, že budou tlumočnicka znanového jazyka v budoucnu potřebovat častěji než chlapci.“

Předpokládaná hypotéza se **nepotvrdila**.

Hypotéza č. 3

„Tlumočník je vnímán jako subjekt jehož služby si mohou respondenti zvolit sami více než jako subjekt, který bude respondentům přidělen autoritou.“

Předpokládaná hypotéza se **nepotvrdila**.

Hypotéza č. 4

„Tlumočník je respondenty vnímán více jako pedagog než jako zprostředkovatel komunikace.“

Předpokládaná hypotéza se **potvrdila**.

5.6 Diskuse

Jak už jsem uvedla v úvodu praktické části, dotazník byl upravován tak, aby byl pro žáky základních škol co nejjednodušší. Byly vybrány takové otázky, na které by žáci měli umět samostatně odpovědět, a to formou zaškrtování nebo kroužkování některé z daných možností. I přesto se však dle zpětných reakcí pedagogů objevily u žáků problémy ve čtení dotazníků a v neporozumění některých slov.

Vzhledem k tomu, že jsem nebyla přítomna u respondentů vyplňujících dotazník, domnívám se, že některé výsledky žáků mohly být ovlivněny nepozorností, nesoustředěností, případně přidruženým mentálním postižením respondentů, či přítomností jiné smyslové vady.

Překvapilo mě, že žáci mají poměrně rozsáhlé znalosti v problematice tlumočení a velice často i praktické zkušenosti. Za pozitivní považuji též zjištění, že respondenti si uvědomují, že budou tlumočnicka znakového jazyka v budoucnu potřebovat a jeho služby využívat.

5.7 Závěr šetření a doporučení pro praxi

Praktickou částí jsem se snažila za pomoci dotazníků ověřit cíle a hypotézy stanovené v úvodu praktické části. Výsledky šetření byly ve většině případů zpracovány do tabulek, aby přehledně zobrazovaly procentuelní odpovědi jak chlapců, tak dívek.

Z výzkumu vyplynulo, že sluchově postižení žáci jsou poměrně dobrý náhled do problematiky tlumočení do znakového jazyka. Jsou si vědomi, že tlumočnick znakového jazyka je ten, kdo překládá ze znakového jazyka do mluveného a naopak. Objevily se i odpovědi, že tlumočnick znakového jazyka je ten, kdo píše knihy, což je v podstatě také správná odpověď, protože řada tlumočnicků znakového jazyka zároveň publikuje.

Žáci si též uvědomují, že je nezbytné, aby tlumočnick znakového jazyka ovládal perfektně znakový jazyk.

Překvapivě výzkum ukázal, že žáci byli poměrně vyrovnaní v názorech na zdravotní omezení tlumočnicka. Necelá polovina dívek i chlapců se domnívá, že tlumočnick znakového jazyka může být slyšící i neslyšící a přibližně stejný počet respondentů tvrdí, že tlumočnick znakového jazyka musí být pouze slyšící. Myslím si, že tento názor vyplývá z toho, že jsou sami respondenti sluchově postižení a potřebují pomoc tlumočnicka, tak si neumí představit, že sluchově postižený tlumočnick může sám tuto profesi vykonávat a vlastně tak pomoc tlumočnicka nepotřebuje. Překvapivé bylo, že dvě respondentky uvedly, že tlumočnick znakového jazyka může být i nevidomý. Neuvědomily si, že by nevidomý tlumočnick nemohl dostat zpětnou vazbu ve znakovém jazyce od sluchově postiženého klienta.

Poměrně vysoké procento respondentů se domnívá, že stačí, když tlumočnick znakového jazyka vyhodnotí pouze ty nejdůležitější informace a přetlumočí je klientovi. Polovina dívek a necelá polovina chlapců si je vědoma svého práva na přetlumočení veškerých informací. Tlumočnick nemá právo vyhodnotit ty nejdůležitější informace na základě vlastního uvážení.

Z výzkumu vyplynulo, že zhruba třetina respondentů se domnívá, že tlumočnick může informace, které získal během tlumočení prozradit jinému tlumočnicku znakového jazyka. Ne všichni žáci jsou si vědomi svého práva na soukromí.

Za pozitivní považují zjištění, že žáci mají praktické zkušenosti s tlumočnickem znakového jazyka a též s tlumočením divadla či hudby. Jsou si vědomi, že dnešní

doba je tak náročná, že se bez pomoci tlumočnicka neobejdou. Tlumočnicka vnímají jako profesionála, který jim poskytne určité služby.

Vysoké procento respondentů si není vědomo toho, že si tlumočnicka znakového jazyka může vybrat samo. Podle mého názoru je to dáno tím, že než dosáhnou zletilosti, rozhodují za ně rodiče, ve škole respektují učitele. Žáci se necítí kompetentní k tomu, aby si tlumočnicka znakového jazyka vybrali sami. Přitom vyplnit žádost u Centra zprostředkovatelů tlumočnicků je velice snadné, zde je nutná větší informovanost zejména u žáků na druhém stupni základní školy.

Žáci, převážně dívky zastávaly názor, že pokud tlumočnicku znakového jazyka nerozumí, nesmí to říct, či požádat o výměnu tlumočnicka. Myslím si, že tento názor vyplývá opět z přirozenému respektu vůči autoritě k dospělému.

Respondenti byli též vyrovnání v názorech, zda tlumočnick může během zkoušení radit či napovídat. Zhruba polovina dotazovaných odpověděla, že ano a polovina, že nesmí. Domnívám se, že tlumočnicka berou jako člověka, který má sluchově postiženým žákům pomáhat. Slovo pomáhat chápou někteří tak, že jim tlumočnick bude vše usnadňovat. Svůj handicap cítí jako důvod k tomu, aby pro ně neplatila stejná práva jako pro ostatní studenty.

Více jak polovina dívek se domnívá, že tlumočnick znakového jazyka může sdělovat informace o prospěchu žáka rodičům místo pedagoga.

Respondenti vnímají tlumočnicka ve vzdělávání podobně jako autoritu pedagoga a nerozlišují mezi kompetenci obou profesí. Je to dáno dle mého názoru tím, že jak tlumočnick tak pedagog jsou žáky vnímáni jako dospělé authority, kteří vykonávají stejnou funkci, čemuž přispívá, že jsou oba v jedné třídě a tlumočnick tlumočí, tedy z pohledu žáka vlastně „vyučuje“ totéž co pedagog.

Překvapilo mě, že vysoké procento dívek zastává názor, že tlumočnick stojí ve třídě vedle neslyšícího žáka. Nevím, jestli je to dáno osobní zkušeností respondentů. Žák by tak neměl výhled na pedagoga a tlumočnicka zároveň a tlumočnick sedící vedle žáka by se dal považovat za osobního asistenta.

Závěr

Tlumočení znakového jazyka pro neslyšící, zejména pro sluchově postižené dítě je mostem v komunikaci mezi osobami neslyšícími a majoritní společností.

Tlumočnick se dostává do nových, dle mého názoru značně odlišných komunikačních situací než tomu bylo dříve, což je důkazem toho, že lidé se sluchovým postižením pronikají do mnoha nových oblastí běžného života. Zlepšení podmínek sluchově postižených žáků vidím například v bohatší nabídce studijních oborů na střední škole a v přítomnosti tlumočnicka znakového jazyka během vzdělávání.

Tlumočení pro dětského klienta se v mnoha ohledech liší od běžného tlumočení. Neslyšící děti často neznají nebo nemají potřebu dodržovat domluvená pravidla dospělých, nemusí mít ještě plně osvojený jakýkoli dorozumívací prostředek. Jejich dětské chápání světa může tlumočnickovi připravit mnohá překvapení. Dítě je bezprostřední a je těžké dopředu odhadnout jeho reakci.

Teoretickou část jsem rozdělila na několik kapitol, které na sebe vzájemně navazují a ucelují pohled na problematiku z různých úhlů. Snažila jsem se objasnit terminologii související se znakovým jazykem, tlumočením do znakového jazyka, představila jsem různé typy tlumočení, stručně se zaměřila na gramatiku znakového jazyka. Za stěžejní kapitolu diplomové práce považuji oblast tlumočení ve vzdělávání.

Cílem této části bylo nastínit teorii týkající se tlumočení do znakového jazyka, zejména tlumočení ve vzdělávání a jeho specifik. Na tuto problematiku jsem se zaměřila zejména v empirické části práce, jejímž cílem bylo zjistit, zda se žáci základních škol pro sluchově postižené žáky orientují v problematice tlumočení do znakového jazyka. Výzkumem jsem zjistila, že se sluchově postižení žáci poměrně dobře orientují v dané problematice. Nejsou si už tak zcela jistí v právech sluchově postižených klientů. Přisuzuji to nízkému věku respondentů, a přirozenému respektu, který sluchově postižený žák pocítuje vůči dospělému tlumočnicku, což by mohlo být důvodem, proč respondenti zastávali názor, že se nesmí ozvat, pokud tlumočení nerozumí, popř. požádat o jiného tlumočnicka. Polovina respondentů nevěděla, že si může tlumočnicka vybrat sama.

Mým cílem bylo také zjistit, zda sluchově postižení žáci cítí potřebu využívat tlumočnické služby v současnosti a budoucnosti. Vysoké procento respondentů již

tlumočnické služby využívá a zejména dívky si uvědomují, že budou tlumočnické služby v budoucnu potřebovat.

Snažila jsem se výzkumem zjistit, zda žáci správně chápou kompetence tlumočnicka ve vzdělávání. Překvapivě jsem zjistila, že žáci nemají jasno v rozdílnosti kompetencí pedagoga a tlumočnicka znakového jazyka. Více než polovina dotazovaných se domnívá, že tlumočnick může vyučovat místo pedagoga, že tlumočnick může sdělovat informace o prospěchu žáka rodičům, že může radit sluchově postiženým žákům během zkoušení. Více než třetina žáků zastává názor, že tlumočnick může sdělit spolužákům, co tlumočil neslyšícímu žákovi u lékaře. Překvapivé bylo, že se také více než polovina respondentů domnívá, že tlumočnick může během tlumočení stát vedle sluchově postiženého žáka a ne vedle pedagoga.

Myslím si, že se mi podařilo ukázat, jak vnímá tlumočnicka znakového jazyka sluchově postižený žák druhého stupně základní školy. Zejména díky projektu TOND mají žáci poměrně obsáhlé znalosti v oblasti tlumočení. Dnešní doba přivádí sluchově postižené žáky do náročných situací a je vidět, že si žáci nevyhnutelnost využívání tlumočnických služeb uvědomují. Zajímavé by bylo provést podobný výzkum mezi sluchově postiženými studenty na středních školách.

Byla bych ráda, kdyby se tato práce mohla stát přínosem zejména pro pedagogy a tlumočnicky sluchově postižených žáků. Jsou to zejména oni, kdo předává žákům jak teoretické znalosti z oblasti tlumočení, tak praktické zkušenosti. Kompetence obou profesionálů se vzájemně prolínají a doplňují. Pedagog by měl fungovat jako osoba, která si je vědoma kompetencí svých a kompetencí tlumočnicka znakového jazyka a umět tyto poznatky vhodným způsobem předat žákům co nejpřirozenějším způsobem. Měl by spolupracovat s tlumočnickem znakového jazyka a společně se snažit sluchově postiženému žákovi předat praktické informace týkající se tlumočení do znakového jazyka, díky kterým žák předejde mnohým úskalím souvisejícím s výběrem a spoluprací s tlumočnickem znakového jazyka.

Resumé

Diplomová práce se snaží vystihnout problematiku tlumočení do znakového jazyka. Zabývá se zejména tlumočením ve vzdělávání. Součástí diplomové práce je výzkum, který objasňuje a doplňuje zjištěné poznatky. Je zaměřena na sluchově postižené žáky základní školy. Objasňuje, jak se neslyšící žáci orientují v problematice tlumočení do znakového jazyka.

Resume

My thesis is aimed at description of problem questions of sign language interpretation. It is focused particularly on interpretation in education. The main part of the thesis is a research, that shall clarify and complement proven knowledge. The observation is intent on pupil with hearing impairment from primary schools and demonstrate how they orientate in problems of sign language interpretation.

POUŽITÁ LITERATURA

CZUMALOVÁ, A. (ed.): *Tlumočník jako most komunikace mezi slyšícím zdravotníkem a neslyšícím pacientem*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008

ČERVINKOVÁ – HOUŠKOVÁ, K.: *Certifikační vzdělávací program*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978 – 80 – 87218 – 11 – 2

ČERVINKOVÁ – HOUŠKOVÁ, K.: *Specifika tlumočení pro neslyšící*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978 – 80 – 87218 – 33 – 4

ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, K.; DINGOVÁ, N. *Umělecké tlumočení divadla a hudby pro neslyšící*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-72-7

ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, K.; KOVÁČOVÁ, T. *Umělecké tlumočení do znakového jazyka*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-73-4

DINGOVÁ, N. – KONDYSKOVÁ, E.: *Soudní tlumočení pro neslyšící*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978 – 80 – 87153 – 95 – 6

HRONOVÁ, A.: *.: Poznáváme český znakový jazyk III. (Tvoření tázacích vět)*. Speciální pedagogika 15, č. 2. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2002. ISSN 1211 – 2720

JANOTOVÁ, N. – ŘEHÁKOVÁ, K.: *Surdopedie. Komunikace sluchově postižených*. Praha: SPN, 1990. ISBN

KOLEKTIV AUTORŮ.: *Teorie a praxe soudního překladu a tlumočení*. Praha: Komora soudních tlumočnicků ČR, 2007.

KOVÁČOVÁ, T.: *Tlumočník v počítači*. Unie : časopis České unie neslyšících 11 – 12. Praha: Česká unie neslyšících, 2008.

KOVÁČOVÁ, T.: *Rady všem, jejichž projev bude tlumočený do znakového jazyka*. Gong – dvouměsíčník sluchově postižených . Praha: ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel 34, č. 9. ISSN 0323 - 0732

KRONUSOVÁ, M.: *Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící*. GONG – dvouměsíčník sluchově postižených .Praha: ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel 11 - 12, 2007. ISSN 0323 - 0732

- KRONUSOVÁ, M.: *Možnosti poskytování tlumočnických služeb pro neslyšící*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978 – 80 – 87218 – 12 - 9
- MACUROVÁ, A. – VYSUČEK, P.: *Poznáváme český znakový jazyk II*. (Klasifikátorové tvary ruky). Speciální pedagogika 15, č. 4. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2005. ISSN 1211 – 2720
- MACUROVÁ, A., BÍMOVÁ, P.: *Poznáváme český znakový jazyk II*. (Slovesa a jejich typy). Speciální pedagogika 11, č. 5. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2001. ISSN 1211 – 2720
- MOTEJZŇÍKOVÁ, J.: *O specifických znacích českého znakového jazyka*. GONG, č. 3. Praha: ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, 2003. ISSN 0323 - 0732
- MYSLIVEČKOVÁ, R. *Tlumočnická profese a neslyšící děti*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-61-0.
- NOVÁKOVÁ, R.; PETŘÍČKOVÁ, J.; VYSUČEK, P. *Tlumočení pro osoby se specifickými jazykovými potřebami*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-67-3
- OKROUHLÍKOVÁ, L. – HUDÁKOVÁ, A.: *Dítě s vadou sluchu v běžné škole*. Unie: časopis České unie neslyšících 11 – 12. Praha: Česká unie neslyšících, 2005.
- PEŠKOVÁ, K. *Neslyšící tlumočnick v pracovním týmu*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-22-2
- PEŠOUTOVÁ, I. *Tlumočnická profese a neslyšící děti*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-70-3
- POTMĚŠIL, M.: *Prstová abeceda*. Praha : FRPSP, 1992.
- PROCHÁZKOVÁ, V. – VYSUČEK, P.: *Jak komunikovat s neslyšícím klientem*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN 978 – 80 – 86991 – 18 – 4
- REDLICH, K.: . *Setkání CODA*. Unie: časopis České unie neslyšících 7-8/2008. Praha: Česká unie neslyšících, 2008.
- REDLICH, K.: . *CODA tlumočníci*. GONG – dvouměsíčník sluchově postižených 1. Praha: ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, 2007. ISSN 0323 - 0732
- REDLICH, K. *CODA – slyšící děti neslyšících rodičů*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-02-4

- RŮŽIČKOVÁ, M.: *Učíme se českou znakovou řeč : společná učebnice pro děti předškolního věku a jejich rodiče*. Praha : Septima, 2000. ISBN 80-7216-126-1
- SLAVÍK, J., SIŇOR, S.: *Kompetence učitele v reflektování výuky*. Pedagogika 43. 1993, č.2. ISSN 1213-3809
- SOURALOVÁ, E.; HORÁKOVÁ, R. *Problematika osob s hluchoslepotou a kontaktní tlumočení u hluchoslepých preferujících český znakový jazyk*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-34-5
- STRNADOVÁ, V.: *Dorozumívání s neslyšícím pacientem*. Liberec: Helix, 2001. ISBN 80 – 903035 – 1 - X
- ŠEBKOVÁ, H.: *Úvod do tlumočnické profese a vzdělávací systémy tlumočnicků v ČR a v zahraničí*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978 – 80 – 87218 – 02 - 0
- ŠŮCHOVÁ, L. – NOVÁKOVÁ, R.: *Slovosled a střídání rolí v českém znakovém jazyce*. Zápisky z pilotního kurzu České komory tlumočnicků znakového jazyka. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2007.
- ŠVEC, V.: *Autodiagnostika pedagogické činnosti učitele – módnost nebo potřeba?* Pedagogika, 44, 1994. ISSN 1213-3809
- TOMEK, L.: *Jak řadit znaky za sebou ve větě*. GONG – dvouměsíčník sluchově postižených 3 – 4. Praha: ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, 2009. ISSN 0323 - 0732
- TOMEK, L.: *Z čeho se skládá znak*. GONG – dvouměsíčník sluchově postižených 7 – 8. Praha: ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, 2009. ISSN 0323 - 0732
- TOMEK, L.: *Specifické znaky a jak na ně*. GONG – dvouměsíčník sluchově postižených 9 – 10. Praha: ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, 2009. ISSN 0323 - 0732
- TORÁČOVÁ, V. *Tlumočení pro neslyšící a související legislativa*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-32-1
- VYSUČEK, P. *Specifické znaky*. Bakalářská práce, FF UK, Praha 2003.
- VYSUČEK, P. *Specifické znaky v českém znakovém jazyce*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-54-3

ZAHUMENSKÁ, J.; DINGOVÁ, N.; HORÁKOVÁ, R. *Specifika tlumočení ve vzdělávání*. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-56-7

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob

Zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění zákona č. 155/1998 Sb., o znakové řeči

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 140/1961 Sb., trestního zákona

Zákon č. 561/2005 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

INTERNETOVÉ ZDROJE

Agentura profesního poradenství pro neslyšící.: *Tlumočnická služba on-line ve věcech práce*. [online]. Dostupný z www: <http://www.appn.cz/index.php?sel=1008>

Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící.: *Výše odměn za tlumočení v roce 2000*. [online]. Dostupný z www: http://www.asnep.cz/tlumoceni/informace-pro-tlumocniky_soubory/vyse_odmeny.htm

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka.: *Historie*. [online]. Dostupný z www: <http://cktzj.com/index.php?page=historie>

FIKEJS, J.: *SignWriting - Číst a psát znakový jazyk*. Info-Zpravodaj 4/2005. [online]. Dostupný z www: <http://ruce.cz/clanky/80>

Povinná osnova přípravy na vyučovací hodinu [online]. Dostupný z www: <http://home.tiscali.cz/obcanskavychova/praxe>

REDLICH, K.: *Neslyšící dítě hluchých rodičů*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, Čeština v komunikaci neslyšících, Praha 2003. [online]. Dostupný z www: <http://ruce.cz/clanky/188>

ŠEBKOVÁ, H.: *Translatologie*. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, Praha. [online]. Dostupný z www: <http://www.cktzj.com/index.php?page=term#T>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník

Jsi:

- a) chlapec
- b) dívka

Ve kterém jsi ročníku:

- a) 6. ročník
- b) 7. ročník
- c) 8. ročník
- d) 9. ročník

Do které třídy chodíš? (napiš)

.....

Tlumočnický znakového jazyka

1. Kdo je to tlumočnický znakového jazyka?

- a) píše knihy pro sluchově postižené
- b) překládá ze znakového jazyka do mluveného jazyka a naopak, je to jeho práce
- c) ten, kdo má neslyšícího kamaráda

2. Tlumočnický znakového jazyka musí:

- a) mít dlouhé ruce
- b) mít neslyšící rodiče
- c) umět dobře znakový jazyk

3. Tlumočnický znakového jazyka může být

- a) neslyšící i slyšící
- b) nevidomý
- c) pouze slyšící

4. Co je povinností tlumočnicka znakového jazyka?

- a) povídat si s neslyšícím, aby mu nebylo smutno

- b) tlumočit přesně všechny informace, nic neubrat ani nepřidat
- c) tlumočit jen nejdůležitější informace

5. Tlumočník znakového jazyka při tlumočení musí:

- a) žvýkat
- b) mít zakrytá ústa rukou
- c) zřetelně artikulovat a stát tak, aby na něj neslyšící dobře viděl

6. Tlumočník znakového jazyka by měl mít oblečené:

- a) tmavé jednobarevné oblečení
- b) barevné veselé oblečení
- c) spoustu doplňků (korále, řetízky, šátek, dlouhé nalakované nehty), aby byl hezký

7. Když s tebou půjde tlumočník znakového jazyka k lékaři, může ve škole prozradit tvým kamarádům, co ti pan doktor říkal?

- a) může všechno prozradit
- b) nesmí nic prozradit
- c) může to prozradit jinému tlumočníku znakového jazyka

8. Tlumočník znakového jazyka za svou práci – tlumočení:

- a) nedostane zapláceno
- b) dostane zapláceno
- c) dostane dárek

9. Musí mít tlumočník znakového jazyka zkoušku ze znakového jazyka a průkaz?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

10. Tlumočník znakového jazyka může být?

- a) pouze muž
- b) pouze žena
- c) muž i žena

11. Je možné tlumočit do znakového jazyka divadlo nebo hudbu?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

12. Co je to Etický kodex tlumočnicka znakového jazyka?

- a) učebnice znakového jazyka
- b) povinnosti a práva tlumočnicka ZJ
- c) nevím

13. Tlumočnick znakového jazyka nesmí:

- a) kouřit cigarety
- b) rozhodovat za neslyšícího
- c) zpívat

Tlumočnick znakového jazyka ve škole

1. Měl jsi někdy tlumočnicka znakového jazyka?

- a) ano (napiš, kde ti tlumočil)

.....

- b) ne
- c) nevím

2. Myslíš, že budeš pomoc tlumočnicka znakového jazyka potřebovat?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

3. Neslyšící žák ve škole:

- a) nemá právo na tlumočnicka znakového jazyka
- b) má právo na tlumočnicka znakového jazyka
- c) nevím

4. Může si neslyšící žák vybrat tlumočnicka znakového jazyka sám?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

5. Pokud žák tlumočnicku znakového jazyka nerozumí:

- a) může ho vyměnit za jiného tlumočnicka
- b) nemůže ho vyměnit
- c) nesmí říct, že tlumočení nerozumí

6. Během zkoušení nebo písemné práce tlumočnick znakového jazyka:

- a) může poradit
- b) nemůže poradit
- c) nevím

7. Kdo sděluje informace o prospěchu a chování neslyšícího žáka rodičům?

- a) tlumočnick znakového jazyka
- b) učitel/učitelka
- c) spolužáci

8. Může tlumočnick znakového jazyka vést vyučování?

- a) ano může
- b) ne, nemůže
- c) nevím

9. Může se tlumočnick znakového jazyka k tobě na chvíli otočit zády a povídat si o tobě s učitelem?

- a) ne, nemůže
- b) ano, může
- c) nevím

10. Ve třídě stojí tlumočnick znakového jazyka:

- a) vedle neslyšícího žáka
- b) vedle učitele/učitelky
- c) mezi ostatními žáky

ANOTACE

Bibliografický záznam

TECLOVÁ, Š.: *Tlumočník z pohledu sluchově postiženého žáka: diplomová práce.*
Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra speciální pedagogiky,
2009. 79 stran. 1 příloha. Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Eva Suralová,
Ph.D.

Klíčová slova

Sluchově postižený žák, znakový jazyk, tlumočení, tlumočník znakového jazyka,
vzdělávání

Keywords

Pupil with hearing impairment, sign language, interpretation, the interpreter of sign
language, education